

KASVATUS

KASVATUSTEADUSLIK AJAKIRI
EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4

8. AASTAKÄIK. — APRILL 1926

KASVATUS

EESTI ÕPETAJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA

Nr. 4.

Aprill 1926.

8. aastakäik.

Sisu: Õppiva noorsoo sõjaline kasvatus — *E. Martinson*. Õpilaste maateaduslik lugemine ja kirjandus — *A. Parts*. Loodusloo- ja maateaduseõpetajate kongress. Maa-asula vorm Kagu-Eestis — *J. Rumma*. Prantsuse koolioludest — *A. Veiderman*. Schamelhout, Dr. G.: De volkeren van Europa en de strijd der nationaliteiten. Eerste Deel: Ras en volk, taal en staat het nationaliteitsbeginsel Litauers, Letten, Esten en Finnen — *J. Rumma* (arvustus). Koolide revideerimisest — *A. T-i*. Organisatsioonide teated. Välismailt. Mitmesugust. Õpetajate töö- ja palgaoludest välismail — *J. R-o*. Kroonika. Määrusi, korraldusi, ametlikke teadaandeid. Prantsuse karikatuure koolist.

Õppiva noorsoo sõjaline kasvatus.

E. Martinson.

Käesoleva aasta märtsikuus Riigikogu võttis vastu „kaitseväeteenistuse seaduse“. Seadus puudutab väga tähtsal määral ka meie kooli. 6. paragrahv lausub:

„Kõikides riigi-, omavalitsuste- ja eraõppeasutustes õppijad kodanikud kuuluvad õppeasutuses viibimise aja jooksul kuni alalisse kaitsevärke sunduslikku aega ära teenima astumiseni sõjalisele kasvatusesele ja õpetusele. Määrused, mille järele seda kasvatust ja õpetust antakse ja kontroleeritakse, töötab välja sõjainister kokkuleppel haridusministriga ja kinnitab Vabariigi Valitsus.“

Seaduse eelnõus oli paragrahvi lõppu paigutatud veel järgmine lause:

„Sõjainisteerium kontroleerib selle õpetuse ja kasvatusese tegelikku läbi viimist.“

Seaduse teisel lugemisel rkl. J. Vain tegi ettepaneku jätta tähendatud lause välja. Ettepanek lükati tagasi. Kolmandal lugemisel tegin mina uuesti ettepaneku jätta nimetatud lause välja ja kaitsesin oma ettepanekut pikemas kõnes. Ettepanek kutsus esile elavad vaielused poolt ja vastu. Lõppeks võeti

ettepanek vastu, s. o. kustutati seadusest tähendatud lause. Vaielused ise pakuvad huvitavat kultuurajaloolist materjali meie kooli arenemisloos, sellepärast toon neist tähtsamad osad.

Ettepaneku põhjendamiseks kõnelesin järgmist:*)

Käesolev paragrahv puudutab õige tähtsat kasvatuslikku küsimust ja sellepärast on võõrastav, et küsimus ei ole antud arutamiseks hariduskomisjonile.

Siiamaani peeti meie kooli ülesandeks anda riigikodanikkudele kõikkülgset kasvatust ja haridust, ja haridusala juhtimine oli haridusministeeriumi käes. Nüüd tahetakse anda üks osa kooli kasvatustööst sõjainisteeriumi võimupiiri, põhjendades asjaolule, et ka mõnes teises riigis asi on korraldatud samuti. Kuid rohkem on riike, kus asi nii korraldatud ei ole. Ja mis see siis õieti tähendab? Just viimasel ajal püütakse ikka enam ja enam vähendada

*) Minu ja teiste alljärgnevate riigikoguliikmete kõned ei ole täpne ärakiri koosoleku stenogrammidest. Ruumi kokkuvõtmise otstarbel on kõnede sisu kohati lühendatud, kohati keeleliselt teisiti redigeeritud. E. M.

militaristlikku vaimu. Paljudel ülemaailmlikkudel kongressidel, eriti kasvatuslikkudel kongressidel on autoriteetlikud haridustegelased ja teadlased sõdinud suure vaimustusega kooli militariseerimise vastu, on võetud kategooriliselt eitav seisukoht militaristliku vaimu propageerimise vastu, eriti ajaloo õpetamisel. On ju ka Rahvasteliidugi tähtsamaid ülesandeid vähendada militaristlikku vaimu. Käesoleva seaduse § 6-ga oleme aga asunud sootu vastupidisele seisukohale.

Õeldakse, teised riigid teevad samuti: kongressidel räägivad ühte, kodus teevad teist. Kuid, kui oleme sunnitud leppima seisukohaga, et riigikaitse huvides ei saa meie teisiti, siis ei ole ikkagi vastuvõetav see viis, kuidas koolides tahetakse korraldada sõjalist kasvatust. See paragrahv on kõige pealt ebamäärane juba sellepärast, et ta ei anna mingisuguseid kindlaid juhtnööre ja norme, vaid annab küsimuse lahendamise terves ulatuses sõjaministeeriumi kätte, kes kokkuleppel haridusministeeriumiga alles välja töötab määrused sõjalise kasvatuse korraldamiseks. Et nende määruste kinnitamine kuulub Vabariigi Valitsuse võimupiiri ja et ka Riigikogu võib tarbekorral võtta nende määruste kohta eitava seisukoha, siis lepime ehk ka sellega.*) Kuid kuidagi ei saa leppida sellega, et määruste väljatöötamisel algatus on antud sõjaministeeriumi kätte. Selle vastu ei saaks olla kui võimlemistundide korraldamisel sõjaministeerium tuleks appi haridusministeeriumile tehnilist laadi nõuannetega, kuidas korraldada neid tunde nii, et nad aitaksid kaasa ka riigikaitse ülesannetele. Kuid seadus annab algatuse kasvatuslikkude küsimuste lahendamisel sõjaministeeriumi kätte ja haridusministeeriumile on antud õigus ainult avaldada oma nõusolek. Nüsusugune kord on täitsa ebamäärane.

*) Parem oleks muidugi olnud märkida seaduses eneses tähtsamadki põhjooned — kõige pealt seaduse ulatus: kas ta käib kes- või ka algkooli õpilaste kohta, missugusest eluaastast alates. Ja Riigikogu kaudu Vabariigi Valitsusele mõjuavaldamine on kaunis raskepärane asi. Ei hakata kasvatuslikkude küsimuste pärast valitsuse kriisi tegema. E. M.

Kuid vaevalt on siiski loota, et § 6 sellepärast tagasi lükatakse. Sellepärast rõhutan eriti seda, et paragrahvi lõpust jäetaks välja sõnad: „*Sõjaministeerium kontrollereib selle õpetuse ja kasvatuse tegelikku läbiviimist.*“ Ei ole otstarbekohane, kui kooli üle valitsevad kaks paralleelset asutust. See oleks täielik dualism. Õpetaja ei tea lõppude lõpuks, kelle sõna ta peab rohkem kuulma. Teame juba praegugi olevat juhtunud konflikte selle läbi, et kaitseliidu teenistusse võetakse ka keskkooli õpilasi. Näiteks, kaitseliidu ülemus paneb õpilased valveteenistusse laadal kaklejate juure. Õpilased peavad kandma õõ läbi kaklejate juures politseilisi kohustusi. Ja sarnaseid asju võib juhtuda kergesti, kui kooli juhivad kaks ülemust, kellest kumbki taotleb erilisi sihte.

Kuid paragrahvi viimane lause on otstarbetu juba sellegi pärast, et ta on üleaarne. Seaduse tekstis eespool juba öeldakse, et „määrused, mille järele seda kasvatust ja õpetust antakse ja *kontrollereitakse*, töötab välja sõjaminister . . .“, milleks on siis veel tarvilik öelda, et „*sõjaministeerium kontrollereib selle õpetuse ja kasvatuse tegelikku läbiviimist*“? See viimane lause oleks ju üks osa sõjalise kasvatuse kontrollereimise määrustest, mille väljatöötamine on antud seadusega nii kui nii sõjaministri võimupiiri ja ta võib ju mahutada selle lause tema enda väljatöötavasse määrustesse.

Ebamäärane kogu selle paragrahvi juures on see, et ei ole nähtud ette, missuguste koolide õpilaste kohta tahetakse seadus maksma panna. Loodan, et ometi mitte algkoolide õpilaste kohta; vaid et sõjalist kasvatust kavatakse anda algkoolist kõrgemate õppeasutuste õpilasile. Seadusest ei saa aga seda välja lugeda. Võiks ehk ainult seda arvata, et seadus ei käi naisõpilaste kohta, kuna ju kogu kaitsevõime teenistuse seadus puudutab ainult mehi. (Vahelheütite rkl. Kornel'ilt: „Põhiseaduse järele käivad ka naiskodanikud sõjaväekohustuse alla!) Kui seadust tahetakse laiendada ka naisõpilaste kohta, siis tuleks igatahes väga raske seisukord.

Ja kuidas tahab sõjamineisterium kontroleerida algkoole, mida meil on umbes poolteist tuhat. Seda võiksid teha ainult alamad ametnikud, kes ei ole kompetentsed koole kontroleerima ja revideerima. Võib olla, siis veltveeb- lid hakkavad meie koolidele oma mää- rusi jagama. Ja konfliktid on siis möödapääsematud, kui koolivalitsemis- ses leiab aset dualism.

Ettetoodud motiividel panen ette jätta paragrahvist viimane lause välja.

Rkl. K. Ast:

Peab imestama, et meil seaduse eel- nõus leidub sarnane paragrahv, mil- lega kindlaks määratakse kõigis õppe- asutustes sunduslik kaitseväeline kas- vatus ja õpetus, ja et selle järele val- vab sõjamineisterium. Teame, et va- nasti anti haridust sõjaväeliste „djät- kate“ abil, aga see oli hale ja vilets haridus. Ja kuigi meie rahvaväes ül- dine tasapind on palju kõrgem kui tol ajal, ei ole kaitsevälased siiski kui- dagi viisi kutsutud pedagoogilist õpe- tust andma ega õppetööd kontroleerima...

Kui see paragrahv jääb maksuma esitatud kujul, siis pääseb möödapääse- mata võidule dualism, millest rääkis eelkõneleja. Kui sõjamineisteriumile, kes juba oma iseloomult on aktiivne, avatakse koolide ukсед, siis oskab tema kooli viia seda kasarmu vaimu, mida muuseas on katsunud kasvatada meie praegune sõjamineister. Ja niisugusele sõjamineisteriumile lubada kontroll meie koolide üle oleks lihtsalt blamaash. Sel- lepärast räägin kategooriliselt selle pa- ragrahvi vastu ja soovitan ka härra- dele Riigikogu liikmetele tema vastu hääletada.

Rkl. J. Vestholm:

Käesolevas paragrahvis öeldakse, et sõjamineister kontroleerib selle õpetuse ja kasvatuses tegelikku läbiviimist . . .

Ma ei tea, mis tähendab sõjaväeline kasvatus. Ma ei kujuta seda endale õieti ette. Võib olla, eksin, kuid sõja- väelise kasvatuses all mõtleksin seda, et noormehi peab harjutama patriotismile ja välistele sõjaväelistele kommetele. On see nii, siis peab küsima, kuidas on lugu meie üldhariduslikkudes koo- lides, eriti keskkoolides? Tunnistab siis Valitsus, et seal pole seda vaimu (pat-

riotismi, E. M.), mida noorsoole võiks anda sõjaväeline kasvatus? . . .

Mis puutub sõjaväelisesse õpetusse, siis võib sellest aru saada nõnda, et õppivale noorsoole antakse õpetust mõ- nesugustes võtetes, mis võiksid olla ka- sulikud edaspidises sõjaväeteenistuses... Aga et normid ja määrused, mille jä- rele seda kasvatust ja õpetust antakse ja kontroleeritakse, töötab välja sõja- minister kokkuleppel haridusministriga, see on suur lapsus. Asi peab olema ikka nii, et sõjamineister viib *haridus- ministri kaudu* kooli need võtted, mis sõjaväelises kasvatuses noorsoole tar- vilikud. Pean ühinema härra Martin- soni ettepanekuga, et kuna paragrahvi enam parandada ei saa (III lugemisel), siis kõige vähemalt viimane lause jäe- taks välja.

Sõjamineister J. Soots:

. . . Kui üksikasjaliselt vaatame neid vastuväiteid, siis näib, et nad pole kül- lalt põhjendatud.

Sõjaline kasvatus ja haridus on oma kõrgusele viidud sõjaväes. Tähen- dab, sealt tuleb teda ammutada igale poole, kuhu teda on tarvis sisse viia. Kui koolidesse on tarvis sõjalist kasvatust ja haridust, siis tuleb teda ikka ammu- tada sõjaväest ja sõjaliste kogemuste järele. (Vahele hüüe: Aga kui kooli üld- haridus selle tõttu langeb?). Seda võib nii korraldada, et ta ei lange. Koolis on küllalt niisuguseid õppeaineid, mida võib julgesti välja heita, haridusminis- tergi on tähendanud seda. (Vahele hüü- ded: Missugused ained?) Ma ei hakka rääkima üksikute ainete üle, seda teeb haridusminister.*)

Herra Vestholm ütleb, et tema ei saavat aru, mis tähendab sõjaline kas- vatus. Igale sõjaväelasele pannakse teatavad nõudmised ette, näiteks, peaks igal sõjaväelasel olema isamaa-armas- tus. Kahjuks ei ole seda aga igalühel ja, kahjuks ei õpetata seda ka meie koolides. Ja, kahjuks, pean tunnistama, et sõjakooli tulevad niisugused inime- sed, isegi keskkooli lõpetajad, kes ei ole saanud mingisugust ettevalmistust sel alal. Ma loen igal aastal aruan-

*) Haridusminister ei arvanud heaks aval- dada oma seisukohta selles küsimuses. E. M.

deid nende isikute kohta, kes sõjakooli astuvad ja näen sealt, missugused on nende nõrgad ja kanged küljed. Pean ütleva, et neil ei ole õieti ühtegi kange külge. Matemaatikat enam ehk vähem veel teavad, muud midagi. Kõigist kooliastujaist kukuvad pooled läbi.

Siis teine on kohusetunne. Igalt sõjaväelaselt nõutakse kohusetunnet. Ma ei tea, kas koolides õpetatakse seda või mitte, kuid igatahes sõjaväkke tulevad inimesed, kellel seda kohusetunnet ei ole.

Vaadake, see on see kasvatuslik külg ja neid on veel palju. Tuleb ju mingisugune programm kokku seada, mille järele õpetada ja korraldada.*)

Teine külg on sõjalised võtted ja sõjaline ettevalmistus. Seda võib ammutada ainult sõjaväest. Kui härra Vain omal ajal kurtis, et kuidas lähete teie õrna 8-aastase lapse juure, kelle juure võib minna ainult pedagoog, siis arvan, et alla 8-aastane laps on veel õrnem, kuid kes on tema õpetajad? Isa ja ema. Ja isa võib väga hästi olla sõjaväelane. Ja kas meil siis kooliõpetajaid sõjaväelasi ei ole? Selle seadusega on nähtud ette sarnane kord, et kõik keskkooli lõpetajad võivad omandada lipniku kutse. Kui niisugune lipnik on ühtlasi pedagoog, siis oskab tema küll seda õpetada mis tarvis on ja sõjaministeerium võib teda kasutada ja revidendiks panna kui ta seda tarvilikuks peab.

Härra Martinson nägi selles mingisugust vastolu, et sõjaministeerium, kui ta seab kokku programmi, saavutab kokkuleppe haridusministriga ja Vabariigi Valitsus selle kinnitab, siis veel selle läbiviimist revideerib ja inspekteerib.*) Vaadake, üks asi on programmi kokkuseadmine ja teine tema elluviimine. Programm võib jääda paberile, kui ei valvata selle järele, kuidas teda ellu viiakse. Teiseks tahtakse selle seadusega kätte saada, et

keskkooli lõpetaja**), kui ta on saanud teatava sõjaväelise kasvatus, võib saada ajalühendust, aga ainult sel juhusel, kui ta on saanud tarviliku sõjaväelise ettevalmistuse. Kui sõjaministeerium peab andma ajapikendust, siis peab tal ka õigus olema kontroleerida***) sõjalist ettevalmistust.

Mis puutub härra Asti väitesse, et praegune sõjaministeeriumi vaim ei ole sugugi kasulik, siis pean ütleva, et see praegune sõjaministeeriumi vaim on Eesti vabadusvõitlustes suur tegur olnud ja see vaim on alati sõdinud, aga see härra Asti vaim pole Eesti riigile kunagi õnne toonud.

Rkl. K. Ast:

... Hea kaitseväge omadus ei seisa mitte tema riviõppuses, vaid tema vaimus. Kaitseväelane peab olema patrioot. Temal peab olema arenenud kohuse- ja vastutustunne. Kuid mis järeldame sellest? Peame nõudma ju siis igalt kaitseväelaselt samu positiivseid omadusi nagu igalt riigikodanikultki. Iga riigikodanik peab oskama riigipoliitiliselt tunda ning mõelda ja tal peab olema riigipoliitiline vastutustunne. Kuid kas kultiveeritakse neid omadusi sellega, et lastele noorest põlvest peale hakatakse õpetama riviteenistust, rivi-võtteid? Riviõpetus on ainult üks mehaaniline tegevus, või kui tema on kasvatusabinõu, siis ainult kõrvalise tähtsusega. Nii siis, ei tule koolis kasvatada sõdureid selles mõttes, et nad tunneksid tarvilikke riviõppuse ja marssimise võtteid, vaid et nad oleksid head riigikodanikud. Ja just see suur puudus ongi praegusel ajal meie inimestel, et nad ei mõista tunda ja mõelda riigipoliitiliselt, vaid nad on harjunud kõiki küsimusi võtma isiku ja kildkonna huvide seisukohalt ja varju jätmata ühiskondlikud ja üldhuvid. Aga et härra sõjaminister kaotaks selle puuduse riviõppuse, sõjaväelise distsipliini ning

**) Siis ikkagi ainult keskkoolides sõjaminister kavatses seada sisse sõjalist kasvatust ja õpetust. Hea seegi, kuigi seaduse § 6 ei kõnele sellest.

***) Aga kuidas kontroleeriks sõjaminister oma lipnikkudega keskkoolides patriotismi ja kohusetunde „õpetamist“? On ju need sõjaministri sõnade järele sõjalise kasvatuses tähtsamad küljed.

*) Sõjaminister kavatses siis ikka päris tõsiselt asuda programmi kokkuseadmisel, mille järele sünniks kasvatusõõ koolis. E. M.

*) Kes on jälginud mõttekäiku minu kõnes, see leiab, et see on pisut teistsugune, kui tõlgitakse seda sõjaminister Soots. E. M.

drilli kooli toomisega, see on ekshiarvamine. Sellega just halvatakse meie noorsoos igasugune kodaniku enesetunne ja uhkus. Sest millest algab õieti riigikodaniku enesetunne ja iseteadvus? Kas algavad nad piitsast või vabadustundest ja iseteadvusest? Kõige vähem kohusetunnet on orjal, kuigi ta võib olla hea käsutäitja. Kui tahate kasvatada distsipliini kooli kaudu härra sõjainistri retsepti järele, siis ei ole see kodanikkude kasvatamine, vaid see on kodaniku-omaduste hävitamine meie noorsoos.

Nendest seisukohtadest välja minnes olen kõnelenud selle vastu, et anda sõjainisteeriumile õigust oma kasarmu teadmistega tulla kontroleerima meie kooli kasvatustööd. Temal puuduvad selleks erilised pedagoogiliselt ettevalmistatud jõud. . .

Kui härra sõjainister tahab seletada, et sõjainisteeriumis valitsev vaim on päästnud Eesti riigi, siis lubatagu tähendada, et enne kui härra kindral Soots hakkas organiseerima sõjaväge, oli juba olemas see vaim, mis rajas Eesti riigi. Igatahes ei ole kindral Sootsi ümber seisnud see ringkond ja need inimesed, kes kasvatanud Eestis kodaniku-meelt ja kodaniku iseteadvust. Tolles tiivas oleme näinud inimesi, kes on meie meeolelu rüvetanud, kes riigikodanikkudes on kasvatanud riigitüdimust, kes on Eesti riiki päästnud Harju pankadega — tänane sarnaste riigikasvatajate, sarnase riigitarkuse ja riikliku vabaduse eest! . . . Kas oli see kindral Sootsi vaim, kes sundis õpilasi vabadussõjas astuma pataljonidesse ja neid Narva väerinnale viis? See oli tõsine kodanikutunne, mis seda esile kutsus (Vahele hüüe sõjainistrilt: Ei see oli sotsi vaim!) Ja ka sotsialdemokraadid läksid liinile ja olid paremad sõdurid kaitsevāgedes. Korruptsiooni nähtused, mis olid leidnud aset sõjainisteeriumis, halvastasid meie sõdurite meeolelu ja terve meie kaitsevāe jõudu, aga sotsialistide välja-

astumised mängisid tähtsat osa Eesti vabariigi loomisel. Sellepärast kui ka edaspidi tahame, et meil oleksid kodanikud, kes võiksid Eesti riiki kanda, et meil oleksid kaitsevāed, kes ei astuks välja kui automaadid, vaid kes ise tunnevad oma ülesandeid ja kohuseid, siis püüdke tõsta kooli pedagoogide kvaliteeti, usaldage kasvatustöö nende kätte ja ärge viige koolidesse ametnikke kes satuksid paratamata vastollu kooli õpetajaskonnaga.

Edasi kõnelesin järgmist:

Kui rääkisin raskustest, mis sünnitab selle paragrahvi elluviimine, siis arvasin, et sõjalise kasvatus ja õpetuse all on mõeldud eeskätt sõjavāeliste võtete omandamist, rohkem sõjatehnilist haridust. Rkl. J. Vestholm juhtis sellele tähelepanu, et tegemist on peaasjalikult sõjavāelise *kasvatusega* ja asetasküsimuse sellele pinnale, mis on õieti sõjavāeline kasvatus. Ja sõjainistri vastusest selgub, et sõjavāelise kasvatus tähtsamad küljed on isamaa-armastuse ja kodaniku-kohusetunde kasvatamine. Sõjainister väitis, et see kõik puudub täiesti meie koolides, et sel alal ei anta mingit õpetust ja et sellepärast tuleks see asi anda sõjainistri kätte, kes seda hakkaks korraldama. Minu arusaamise järele ei saa isamaa-armastust ja kodaniku-kohusetunnet üldse kellegile õpetada. Nii-sugune jutt on tühjade sõnade tegemine. Isamaa-armastuse ja kohusetunde kasvatamine ei ole mingisugused eriõppeained, vaid kool peab kogu oma kasvatustööga seda sihti silmas, et koolist tuleksid välja isamaa-armastajad kodaniku-kohusetundega isikud. See õieti on kooli üks peatulesandeist. Ja selle tahab siis sõjainisteerium enese kätte võtta. Ma protesteerin selle vastu, kui meie koolidele ette heidetakse, et seal ei kasvatata isamaa-armastust ja kohusetunnet. Kust on välja kasvanud need tegelased, kes on kaasa töötanud Eesti riigi loomisel?

Õpilaste maateaduslik lugemine ja kirjandus.

A. Parts.

Sama tähtis ja elav, kui teised maateaduse meetodilised küsimused, peaks olema ka õpilaste iseseisev lugemise küsimus. Viimase all mõistan ma iga-sugust õpilaste kirjanduse kasutamist väljaspool õppetunde ja õppetundide saateaineks. Et õigesti korraldatud iseseisval lugemisel on palju teaduslikku väärtust ja tema läbi noored mitmekülg-selt mõjutatakse, selle kohta ei ole vististi tarvis pikalt rääkida. Iseseisva lugemise otstarve ja sihid on lõpuks samad, mis kogu meie õpilaste ise-tegevusel maateaduse õppimisel, ent peale selle veel oskuse õpetamine kirjandust kasutada — mitte ainult koolis käies, vaid ka peale kooli iga-sugusel elujuhusel. Ja kas ei ole seegi üks kooli tähtsam ülesanne õpilastele teid ja viise kätte näidata, kuidas ennast pärast kooli täiendada ja aidata... Selle juures ärge unustagem, et suurtele hulkadele ka tulevikus ikkagi raamat jääb ainukeseks kättesaadavaks eneseharimise vahendiks. Selle väite paremaks tõendajaks on järjest kasvav nõue populaar-teadusliku kirjanduse järele.

Nõnda siis, näib mulle, et küsimuse käsitletus ei tarvitse seista selles, mistarvis lugeda ja noori lugemisele õpetada, vaid peamiselt ja palju enam selles, kuidas seda teha. Kuidas soetada meie koolidele lastekirjandust ja raamatukogusid, mil viisil rahuldada õpilaste mitmeke-siseid huvisid iseseisval lugemisel.

Kõige pealt olgu tähendatud, et meie õpilasraamatukogud koolides, vähemalt algkoolides, ei ole siia maani leidnud kül-lalt väärilist tähelepanu, et nad lugemise materjali poolest õige kehvad ja ka muidu on kaunis korraldamata. Kuna meie koolide raamatukogud ilukirjanduse alal omavad siiski juba kauni kogukese lastele lugemiseks kõlbulikke raamatuid, ei leidu neis mõnelt teiselt noorsoo kirja-varaalalt pea midagi nimetamiseväärt ehk leidub õige vähe sündsat. Kurvas-tav paistab veel tõsiasi, et ka lähemas tulevikus mingisugust lootust ei näi

olevat asja surnult punktilt nihutada. Seesuguse kadestumata alana esineb meile ka noorsoo maateaduslik, ehk õigem, terve loodusteaduslik kirjandus. Viimane asub alles „uudismaana maas“ ehk on mõne juhusliku vaoga krii-mustatud.

Võib olla pole selles nähtuses midagi paha; vast peabki see nõnda olema? Kirjandus ehk tekib tarbe järele, vahest ei olegi noortel erilist huvi ega tarvet maateadusliku kirjanduse järele ning asjata oleks siis õpilasi lugemisele sunnida? Et küsimusele kosta, tuleb kasu-tada selgituseks õpetajate ja õpilaste eneste arvamisi. Meil on käepärast hulk andmeid, mis kogutud mitmesugus-est koolidest ankeetlehtede kaudu. Seal on lapsed ise vaheldumata avaldanud omi maitseid ja arvamisi. 1913 a. korral-dasid vene pedagoogid, 10—16 aasta vanuste õpilaste keskel ligi 70 Peeter-buri koolis ankeedi küsimuse valgus-tamiseks, millist liiki kirjandust õpilased eelistavad neis eluaastates: kas muinas-jutte, luuletusi, jutustusi, teadust või reisi- ja maadekirjeldusi. Kokkuvõttes selgus, et üle 65% õpilastest ihaldavad lugeda kõige meelsamini viimaseid, s. o. reisi- ja maadekirjeldusi. Samu arva-misi olen leidnud ka teiste rahvaste pe-dagoogilises kirjanduses. Ka oli mul juhus usutella Tartu õpilasi 12—16 aastani. Võiks ütelda, et 50% meie lastest tõmbavad kõige rohkem reisi- ja maadekirjeldusliku sisuga raamatud. Ma küsisin omas ankeedis: „mispärast just see ehk teine liik kirjandust sulle meeldib?“ ja sain järgmised vastused, millest siin mõned edasi annan.

Üks 15-aastane algkooli VI kl. õpi-lane vastab: „Mulle meeldivad võõraste maade kirjeldused sellepärast, et ma raamatust lugedes saan seda teada, mida ma kunagi silmaga näha ei saa.“ Teine, 14-aastane laps vastab, et temale seesugused kirjutused sellepärast meeldivad, et nad vastavad tõsielule. Kolmandale vastajale meeldivad nad sellepärast,

„et seal tuleb ette palju imelikke taimi, loomi ja mustanahalisi inimesi. Viimased on valgete vastu õelad, tungivad kallale ja siis järgnevad lahingud. Üldse on mulle reisikirjeldused võõral maal kõige huvitavamad,“ — lõpetab see tütarlaps oma vastuse. Neljas õpilane, 15 a. vana, vastab lihtsalt nõnda: „Mulle meeldivad kõige enam võõraste maade kirjeldused. Näiteks, ma olen lugenud Jaan Lattiku Palestiina reisi. Seda ma ei tea, miks just seesugused rohkem meeldivad, aga neid olen ma lugenud kõige rohkem.“

Nagu selgub, neist andmetest armastab suurem hulk meie noortest väljaspool kooli lugeda seesuguseid raamatuid meelsamini, milles kirjeldatakse küll reisijuhtumisi, ent mille aluspõhjaks ehk fooniks osutub maateaduslik materjal. Viimased raamatud on seda laadi, mille geograafiline sisu antakse edasi dramatiseeritult ehk dünaamiliste elupiltide varal. Seda oma lugejate nõuet võiksime meie, õpetajad, arvestada.

Küsimine nüüd, kas on meil anda seesugust kirjandust noortele ja kuidas võiksime soetada seda tarvilikul määral. Peab tunnistama, et seesuguste noortele kohaste ja hästi kirjutatud raamatute arv on üldse väike. Nende kirjutamine on vististi küll raskem, kui harilikkude teaduslikkude ja juturaamatute kirjutamine. Autor peab käima hästi läbi mõeldud meetodi järele ja sarnane töö peab rahuldama vähemalt järgmisi nõudeid: 1) ta asugu teaduslikul tõepõhjal, 2) olgu kirjutatud kergesti loetavalt ja arusaadavalt ja 3) ta peab lugejat kaasa tõmbama, huvitama oma ilusate eeskujudega, mis läbi ta mõjub kasvavalt.

Harva muidugi läheb korda leida töid, kus need nõuded oleksid täiesti rahuldatud, kuid arvestades mõnesuguseid puudusi, võime siiski kena kogukese kohast kirjandust laiast ilmast noortele kokku korjuda. Juba, kui servime meie suurte naaberriikide: sakslaste, rootslaste ja venelaste kirjavara, näeme, et sealtki oleks palju võtta, mida võib pakkuda ka meie õpilastele. Mõistagi leidub noorematele õpilastele vähem ja vanematele enam materjali. Ma püüan siin

tähtsamaist töist osaltki lugeda üles neid, mis minule silma puutunud ja mida võib soovitada meie õpilastele. Heal meelel võin ka konstateerida, et käesoleval aastal mõned neist ilmusid juba eesti keeles. Need oleksid Fr. Nanseni tööd („Öös ja jões“ ja teised), Sven Hedini tööd („Polaarsõidud I, II, III, „Aasia südames“, „Suuskadel läbi Gröönimaa“, „Mannerteed Indiasse“ j. t.), siis Drygalsky, Jagodovsky, Nordenskiöldi tööd — polaarmaade üle. Samuti kõlbavad Darvini „Ühe loodusuurija reis ümber ilma“, Koeppeni „Autol ümber ilma“, Jules Verne „80 päevaga ümber ilma“, Hennesi „Kuulsad meresõitjad“, Heimsi „Sinisel veepinnal“, Kiplingi, Nachtigalli, Schmiedeli, Reclus'i, Grusdevi, Grube, Stanley ja t. tööd. Üldgeograafia alal on huvitav seeria noorsoo raamatuid: A. Netsajevil, Kurdovil, Vagneril, Jelatitsil, Vodovoosil ja Haasil.

Arusaadav, et kohast kirjandust esialgul jätkub, kui meil oleks iõolisi ja kirjastuse võimalusi.

Kuid siin on juba asjaolud halvemad, eriti kirjastamisega. Ma ei hakka pikalt kõrvale kalduma, vaid tähendan, et senikaua ei ole mingit lootust leida kirjastajat, kuni seesuguste raamatute minek vähemalt 500—600 eksemplaris ei ole garanteeritud. Ent kuidas garantiid saada? Päriskirjeldus: iga kool töötab omale vähemalt ühe eksemplari osta: Arvame, et meil 1500 kooli, — seega raamatul minekut 1.500 eksemplaris. Raha selleks reserveeritakse muidugi raamatukogu jaoks lubatud krediidist. See on, minu teada, esialgu ainuke tee sellest kriisist ülepääsemiseks.

Kuid see võtab ikkagi aega, millal meie nõndaviisi jaksame muretseda küllalt soliidse raamatukogu oma koolidesse. Ja tarvis oleks teostamisega kohe sellel teel peale hakata, et meie seda materjali, mis juba olemas, oskaksime välja valida ja soetada koolidesse väikese maateadusliku eri raamaturiigi. Seesuguste raamatute arv, mida võib anda õpilastele saateainena lugemiseks, ulatab viiekümneni. Arvame poole neist väljaannetest seesuguste hulka, mida võiksid kasutada ainult rohkem arenenud keskkooli õpilastest, jääks siiski 20—30 raamatut ka algkoolile. Nendest peab panema

aluse õpilaste maateaduslikule raamatukogule. Minu äranägemise järele võiks nendest viiestkümnest noorematele õpilastele anda järgmisi autoreid lugemiseks: *Vilberg*: Kodumaal rännates I, II ja III osa,

Harjumaa,

Ros'enberg: Viru suvitusrand,

Kampmann: Eesti kodumaa I, II,

Eisen: Eestlaste sugu,

Martna: Külast,

Burk: Petseri eestlased,

Rumma: Mere tegevus,

Lindeman: Maa,

Koropatsevsky: David Lingstone'i elu ja maateaduslikud leidused,

Lampert: Maailma rahvad,

Tuglas: Teekond Hispaaniasse,

Lattik: Lõunamaale,

Naelapea: Krimmi ja Kaukasuse päiksemailt,

Sienkievitz: Omal jõul läbi mustade maa,

Jules Verne: 80 päevaga ümber maailma,

Sven Hedin: Polaarsõidul I,

Nansen: Jääs ja öös,

B. Linde: Päiksemailt,

Nigol: Eesti asundused,

Th. Pool: Põllumeeste õppereis Hollandi

Jotuni: Türgimaa ja Balkani rahvad ja veel mõned muud.

Rõõmustaval viisil hakkasid ka mitmed meie ajakirjad, nagu see mujal maadel väga moes, avaldama noortele maateaduslike artikleid ja katkendeid illustreeritult.

Viimastest olgu nimetatud näit.: „Vikerkaar“, „Agu“ eriti esimene. Kahjuks on mõlemad nüüd juba hingusele läinud, kuid nende asemel on Õpetajate Liidu väljaandel ja õpetajate eneste toimetusel hakanud ilmuma uus noorsoo ajakiri „Noorusmaa“. Et see on õpetajate eneste ilus algatus, siis peaksime kõige pealt katsuma viimast igat viisi tõmmata meie kirjandusvaese kooli teenistusse. Nagu näitasin eelpool, on õpilaste huvi maateadusliku sisuga kirjanduse vastu suur, sellepärast peaksime katsuma soetada „Noorusmaa“ kaudu neile kohast maateaduslikku materjali lugemiseks. Kui maateaduse õpetajad haaraks tõesti asjast agaralt kinni, siis võiks toimetusega kokku leppides paljugi ära teha.

Kuid, peame meeles, jällegi sama alternatiiv: ajakirja peab tellima, koolides laiali laotama, õpilasi lugema õpetama, muidu ei jõua meie kirjastajad välja arendada ühtegi ajakirja ajanõuete kohaselt ja kindlustada majanduslikult tema kestvatat ilmumist.

Loodusloo- ja maateaduseõpetajate kongress.

Tartus, 28. I.—30. I. 1926.

(Järg.)

J. Käis. Üldlauseliste kavade üksikasjad olgu seletuskirjas. Ühiskonna printsiibile tuleb edaspidiseks süvenduseks ikkagi algkoolis alus panna. Aastaaegade printsiipi tuleb kasutada võimalikult täielikult. V ja VI kl. kavad on üle koormatud selle tõttu, et tundide arvu on peale kavade fikseerimist kahandatud. Kontsentratsiooniga tahetakse tööd süvendada, mitte aga pealiskaudsustada (vee käsitlemine kolmes kohas). Topiseid ega tabeleid ei mõtle kõrvaldada koolist, kuid ideaalseks neid pidada ei saa. Töö printsiip ei seisa mitte ainult kätetöös, vaid töö vaimus. Süstemaatika algkoolis pole loomulik. VI kl. oleks vaja läbivõetud loomade abil selgitada mõisteid — liik, perekond.

Kolmas kongressi päev algas *J. Rumma* teadusliku referaadiga „*Kodu-uurimisest*: „*Maa-asula vorm Kagu-Eestis*“. Referaat ilmub „*Kasvatuses*“.

V. Peet esitas referaadis „*Praktilised tööd loodusloos*“ kokkuvõttes järgmised soovid: Võttes arvesse, et praktilised tööd loodusloos osutuvad võimsate teguritena õpetamises ja kasvatamises — tõstavad huvi aine vastu, võimaldavad psüühilise tegevuse sidumist füüsilise tegevusega, arendavad õpilaste isetegevust ja iseseisvust, kasvatavad korralikkust, ligindavad õpilasi üksteisele ning õpetajale jne. — soovitab kongress õpetajatele katsuda teha õpilastega võimalikult palju praktilisi töid.

Praktilised tööd loodusloos leidku aset kui lahutamata osa õpetamises, kui meetod, mille ülesandeks on kaasa aidata õpilaste üldisele arenemisele ja aine põhjalikumale tundmisele.

Praktilistel töödel valmistatud preparaate ja kogusid tarvitatagu ka kui õppevahendeid, kuna aga sihilik õppevahendite valmistamine loodusloo praktiliste tööde nime all ei tohiks olla koolides nõudmiseks.

Praktilised tööd olgu kõige lähemalt seotud õppetundides läbivõetavaga.

Praktilisi töid korraldatagu peaaeglikult õppetundides aine käsitlemisega ühel ajal, kui see aga võimatu, siis õpilaste vabal ajal nii kooliruumides kui ka kodus. Kodused tööd sündigu üksikute ülesannete täitmise näol.

Praktiliste tööde edukaks läbiviimiseks on tarvis, et igas koolis oleks sellekohase mõõbliga ja tarviliste vahenditega varustatud eri loodusloo õpetamise ruum. Kus olud ei võimalda eriruumi andmist, seal varustatagu vähemalt üks klass horisontaalpinnaliste laudadega, millel on võimalikud praktilised tööd.

Praktiliste tööde juhatajale võimaldatagu tarvilise materjali takistamata muretsemiseks küllaldane avanss selleks määratud krediidist.

Kongress tunnistab tarviliseks kooli valitsuskondadesse „õpilastööde muuseumide“ asutamise, kuhu oleks võimalik koondada sellekohase valiku järel koolide näitustelt paremad õpilaste tööd.

A. Miiler. Emajõe ürgorg on tekkinud jääaegsete tegurite mõjul. Emajõe ürgorg oli olemas juba peale mannerjää sulamist; pärastine jõe ummistus on oru ümber moodustanud, selle põhja 3—4 m võrra süvendades. Astanguid leidub oru veerudel 3 järgus. Emajõe orgu suubuvate ürgorgude suudmeis asuvad künnised ja kühmad on osalt delta-moodustised, osalt ümbermoodustatud glatsiaalkuhjatised.

Läbirääkimistel J. Simtmani ja J. Kentsi õppekavu käsitlevate ja V. Peeti referaatide kohta sõna võttes avaldatakse järgmist:

A. Kaalep. Kavasse tuleks paigutada kiiremalt ainult need küsimused, mis õpilaste võimete kohased.

A. Vaga. Botaanikat tuleks jaotada: õistaimede kursus I kl., eostaimede oma II kl. Peaks enam kokkukõla leidma botaanika ja zooloogia vahel.

J. Kiivet leiab tarvilikuks, et loodusloo õpetajad oleksid ühtlasi ka tervishoiu õpetajad, et reaalarharus praktilised tööd oleksid sundslikud; ei näe võimaliku olevat suurendada tundide arvu; tutvustab uue kavade projektiga; ei poolda bioloogia õpetamist humanitaarharu viimases klassis; soovitab väga loodusloo- ja geograafiaõpetajate toimkonna valimist.

A. Kaalep. Humanitaar-gümnaasiumides võiks I kl. keemiat õpetada, reaalgümnaasiumides ja teistes samalaadilistes erikoolides oleks see raske.

J. Sütt. Keskkooli tunnikavad ei võimalda seda tööd, mis õpetajal tuleks teha, tuleb kindlasti teha otstarbeseid muudatusi.

J. Rumma. Vildak on tee, et eriainetega õpetajad alati oma tundide arvu suurendamise eest võitlevad. Moodseid mõtteid võiks alguses ikkagi üksikutes koolides maksma panna, ei pruugiks sugugi kõigis koolides ameerika kavu eeskujuks võtta. Kavu peaks ministerrium komisjonide kaudu ette valmistama. Geograafia koondamine kahte algklassi teeb raskusi laste puuduliku võõraste keelte oskuse pärast; võiks võõrad keeled neisse klassidesse suruda — õpivad ju nooremad lapsed heameelega keeli.

A. Audova. Üldbioloogiat, kui siduvat ainet ei tohi humanitaar-keskkoolist välja jätta.

E. Markus. Rõõmustab haridusministerriumi kavatsuse üle mahutada erilist majandusgeograafiat reaalarharu viimasesse klassi, mis riiklikust seisukohast tähtis.

J. Lang. Ei ole üleriiklikku pedagoogilist üldkomisjoni, mis peaks töötama erikomisjonidega käsikäes. Pooleliolevate ja uute tööde edukaks arenemiseks tuleks üldkomisjon otsekohe ellu kutsuda.

K. Simtman. Süvendada tööd loodusloos ei ole enne võimalik, kui tundide arvu ei suurendata.

A. Palm. Praktiliste tööde korraldamiseks tuleks õpilased gruppideks ja-

gada à 10; raskusi teeb asjaolu, et ei ole vastavaid summe kuludeks.

G. Retal. Pooldab gruppidesse jagamist praktikumil ja tervitab õpilaste tööde muuseumi algatuse mõtet.

J. Tauts. Tööd olgu sunduslikud kõigile õpilasile.

J. Kiivet. Praktilised tööd olgu õpilastele vabuks töödeks, reaalarhus aga sunduslikud. Gruppides töötamine ei peaks sünnitama raskusi, sest on ka teisi õpetajaid, kes toimivad samas klassis grupitöid. Õpilaste tööde muuseum on tarvilik, kuid küsitav, kas iga omavalitsus sellest mõttest kinni hakkab.

J. Meibaum. Keemia õpetamine ei sünnita raskusi I klassis, sest ta on katseteline ja kirjeldav. Orgaaniline tuleks asetada tingimata II kl.

A. Fluss. Anorgaaniline keemia peaks jääma I klassi 3 nädalatunniga, orgaaniline II klassi. Taimede anatoomia ja füsioloogia oleks III kl. 2 n.-t.; IV — inimese anatoomia ja füsioloogia ühes tervishoiuga loodusteadlase käsitlusel. V kl. 1 n.-t. üldist bioloogiat.

A. Audova. Inimese anatoomia ja füsioloogia ühes tervishoiuga nõuaks endale 3 näd.-t., sest siin leiaks aset ka karskusküsimuse selgitamine. Et arstidel puudub pedagoogiline eruditsioon, siis ei või lugeda soovitavaks nende kätte usaldada ülevalnimetatud ainete käsitust koolis. Keeli võiks alammates klassides õppida. Geograafilised küsimused nõuavad suuremat mälu ja kaalumisevõimet.

J. Kiivet. Haridusministeeriumil puudub kindel korraldus, kes just peab tervishoidu õpetama. Otstarbekohasem oleks, kui tervishoid kogu kooli ulatusest läbi käiks.

A. Partsi referaat „Õpilase lugemismaterjal“ puudutab õpilaste lugemismaterjali ja saateainete küsimust eriti geograafia alalt. Puuduvad vastavad raamatud ja ajakirjad täielikult. Õpetajatel ei ole tundilede ettevalmistuseks meetodilist kirjandust. Teeb järgmised ettepanekud:

Õpilaste iseseisvast lugemismaterjalist maateaduse alal on tänini suur põud. Iseseisvat lugemist ei ole rõhutatud. Sellega tuleb peale hakata.

1) Raamatuturul olevast materjalist tuleb avada õpilasraamatukogude juure eri maateaduslik osa.

2) Noorsoo maateadusliku kirjanduse soetamisele tuleb asuda energiliselt, selleks valida 5-liikmeline toimkond.

3) Õpet. liidu poolt väljaantava noorsoo-ajakirja „Noorusmaa“ juure avada eri maateaduslik osakond, mille eest hoolitsejaks valida kongressil toimkond.

4) Soovitatud noorsoo maateadusliku kirjanduse tekkimise ainukeseks eelduseks jääb, et koolidele selle kirjanduse ja ajakirja „Noorusmaa“ tellimine sunduslikuks teha.

E. Peetman. Loodusteaduslik-maateaduslikku ajakirja, nagu oli „Loodus“, mille kaudu võimalik tutvuda uudissaavutustega erialalt, on õpetajatele tingimata vaja.

H. Männik. Ajakirja „Loodusele“ maksis väljaandja kolme aasta jooksul 1.500.000 mrk. juure. Ei õnnestunud katsed T. Ü. juures asuva Loodusuurijate seltsi kaudu ajakirja jätkata. Eba-kindlate toetuste varal ei ole ajakirja väljaandmine õigustatud. Ainult kui leidub küllaldane arv tellijaid, võib ajakirja väljaandmise peale mõelda. Kui vähemalt igasse kooli üks aastakäik tellitaks, on ajakirjal võimalik ilma juuremaksuta korralikult ilmuda.

A. Audova. Keskkooli õpetajad on tööga nii üle koormatud, et puudub võimalus tundi ette valmistada. Tuleks nende nädalatundide arvu vähendada 20 peale.

J. Lang. Lugemismaterjali puuduse põhjuseks on heade käsikirjade põud. Muretsegu neid käsikirju valitav toimkond, erilist toimkonda selleks otstarbeks ei poolda. „Noorusmaa“ tellimist ei saa sunduslikuks teha. Uue loodusteadusliku ajakirja asutamise peale on varane mõelda.

J. Tauts. „Looduse“ seismajäägi põhjuseks on ühelt poolt tema sisu raskus. Suvistel õpetajate edasiharimise kursustel poab olema rohkem süsteemi.

J. Rumma. Õpetajate liidu juures töötab pedagoogiline toimkond, kes ka noorsoo kirjanduse eest hoolitseb. Uusi toimkondi selleks otstarbeks asutada on üleaarne.

J. Karma. Uus loodusteaduslik ajakiri peaks valgustama ka meetodilisi küsimusi.

A. Parts. Kooli-raamatukogudes olgu eriline geograafiline osakond. Erilise kirjandustoimkonna asutamine ei ole tingimata tarvilik. „Noorusmaa“ tellimise sunduslikuks tegemist ei saa võtta ametliku ettekirjutusena; mõeldud oli mormalse survena.

E. Markus teatab, et redaktsiooni-toimkonna poolt esitatakse kongressile rida ettepanekuid ja resolutsioone. Esitamata referaatide ettepanekud soovivad võtta materjalidena kongressi protokollide juure.

Redaktsioonitoimkonna ettepanekud:

1) Kongress tunnistab soovitavaks, et eriainete õpetajad ja ülikooli õppejõud tutvuksid tegeliku loodusloo ja maateaduse õpetuse seisuga alg- ja keskkoolides ja jagaksid oma muljeid kogu õpetajakonnaga.

2) Et meil koolitöö uuendamise ja elustamise otstarbel tuleb asutada eeskujulikum algkoolid — üks Tartu, teine Tallinna, mis oleksid võimalikult igal ajal õpetajatele hospiteerimiseks avatud.

3) Rõhutab kõigiti vajadust täiendada õpilaste raamatukogusid loodusloolise ja maateadusliku kirjandusega ja õpetajate kogudele muretseda vastavat meetodilist ja teaduslikku kirjandust.

4) Peab soovitavaks, et loodusloo ja maateaduse õpetajate toimkond korraldaks ankeeti loodusloo ja geograafia õpetamise seisu kohta alg- ja keskkoolides.

5) Looduslugu algkoolis peab olema kõige pealt kodukoha ja kodumaa looduse tundmaõppimine, mille juures rahva kultuurelu ja tulunduslikku tegevust tuleb silmas pidada.

6) Loodusloo keskpunktiks olgu loodus ise. Loodusloo ja maateaduse õpetamine olgu rajatud tööprintsibile (ise-tegevuse printsibile).

7) Loodusloo ja maateaduse kavad olgu sisult minimaalsed ja vastaku normaal-lapse võimetele, olgu rohkem üldlauselised ja võimaldagu olude kohast ainese valikut ja järjestust.

8) Tunnistab, et praegused algkooli maateaduse kavad oma põhiideede suhtes meetodilistele nõuetele vastavad ja leiab tarvilikuks, peale üldise redigeerimise, teha aineses mõnesuguseid ümberpaigutusi ja parandusi, arvesse võttes kaasalisatud materjali.

9) Praktilised tööd loodusloos ja maateaduses leidku aset kui lahutamata osa õpetamises, mille ülesandeks on kaasa aidata õpilaste üldisele arenemisele ja aine põhjalikumale tundmisele.

10) Praktilistel töödel valmistatud preparaate ja kogusid tarvitatagu ka kui õppevahendeid, kuna aga sihilik õppevahendite valmistamine loodusloo ja maateaduse praktiliste tööde nime all ei tohiks olla koolides nõudmiseks.

11) Praktiliste tööde edukaks läbi viimiseks on tarvis, et igas koolis oleks sellekohase mõõbliga ja tarviliste vahenditega varustatud eri loodusloo ja maateaduse õpetamise ruum. Kus olud ei võimalda eri ruumi andmist, seal varustatagu vähemalt üks klass tarvilise sisseseadega praktiliste tööde korraldamiseks. Kui õpilaste arv klassis üle 30, tuleb lubada neid lahutada praktiliste tööde korraldamisel kaheks grupiks, makstes tasu õpetajale lisatundide alusel.

12) Praktiliste tööde juhatajale võimaldatagu tarvilise materjali takistamata muretsemiseks küllaldane avanss selleks määratud krediidist.

13) Tunnistab tarviliseks kooli vaitsuskondadesse „õpilastööde muuseumide“ asutamise, milledesse oleks võimalik koondada valiku järele koolide näitustelt tüübilisemad õpilaste tööd.

14) Tunnistab, et tublide kodanikude kujundamiseks peab kasvatus rohkem arendama eksperimentaal-kriitilist mõtlemist, pakkudes selleks bioloogiliselt tarvilikumaid andmeid.

15) Tunnistab, et a) praeguses keskkooli tunni- ja õppekavas läbiviidud geograafia koondus kahte alamasse klassi ei vasta aine tähtsusele; b) tunnistab tarviliseks kokkukõlastada keskkoolis loodusteaduse ja geograafia õppekavu.

16) Leiab, et a) praegused loodusloo ja maateaduse õppekavad keskkoolides tulevad uuesti koostada ja seletuskirjaga varustada; b) senikaua kui prae-

gused loodusloo ja maateaduse kavad püsivad, tuleb koolidele vabadus anda oma nägemise järele ainekse paigutada klasside piires; c) geograafia õpetamist üldse keskkoolides ja looduslugu üldbioloogia ja tervishoiu näol humanitaar- ja teistes sarnastes keskkoolides tuleb laiendada ka vanematesse klassidesse.

17) Tunnistab tarvilikuks, et moodustataks üleriiklik komisjon, mille ülesandeks oleks tunni- ja õppekavadega seotud üldiste küsimuste lahendamine ja kus oleksid esindatud võimalikult kõikide ainete või ainerühmade õpetajad. See komisjon peaks viibimata tegevusse astuma.

H. Männiku ettepanekul otsustatakse avaldada kongressi töö kokkuvõtte trükitud eri brošüürina.

Loodusloo- ja maateaduse õpetajate toimkonna valimisel tekivad mõnesugused raskused. FÖKi esindaja seletab, et nemad täitsa iseseisva asutusena töötavad ja mingisugust sidet õpetajate keskkliiduga ei tarvitse pidada. Seda iseseisvust soovib ka valitavale toimkonnale. Keskkliidu ja ha-mini esindajad näitavad, et seesugune iseseisvuse püüd on ekslik ja arendab põhjendamata jõudude killustumist. Samuti vaieldi ka toimkonna liikmete arvu ja koostamisviisi üle. Näis, et vaidlejail puudus üksikasjaline ülevaade toimkonna töö ulatusest ja jaotusest. Lõpuks valiti toimkonda 15 liiget, neist 9 loodusteadlast ja 6 maateadlast: nimelt järgmised: J. Annusson, H. Kaho, J. Käis, V. Peet, J. Piiper, A. Audova, G. Reial, J. Simtman, J. Karma, J. Kents, J. Rumma, E. Markus, S. Sütt, A. Parts ja K. Tasak. J. Kentsi ettepanekul tänab kongress Tartu Õpetajate Seltsi, kongressi korraldavat toimkonda, kongressi juhatast, Ülikooli valitsust ruumide lubamise eest, näituse korraldajaid ja ülikooli instituute ekskursioonide vastuvõtmise eest. Avaldab soovi, et järgneval aastal korraldataks loodusloo- ja maateaduseõpetajate päev.

Juhataja J. Käis oma lõppsõnas toonitab, et kongress oli õigel ajal kokku kutsutud. Läänud kongressist saadik oleme palju kogemusi kogunud, mille üle tarvilik oli läbi rääkida. Kongress

on üles seadnud uusi sihtjooni edaspidiseks tööks. Kongressist osavõtjatele jääb teadmine, et nad eesti noorsoo kasvatamise paremale järjele seadmiseks kaasa on aidanud.

Kongress lõpetati riigihümniga punkt kell 7, nagu kavas ette nähtud, selle juures kogu päevakorra tarviliselt läbi arutades.

Kongressist osavõtjaid oli: liikmeid 181 ja külalisi 50.

Millised on siis II üleriikliku loodusloo- ja maateaduseõpetajate kongressi tulemused?

Üldmuljena tundus, et meie viimaste aastate jooksul oleme omandanud kaaluvaid ja kainestavaid kogemusi. Oleme küpsemaks saanud. Otsuste aluseks võetakse reaalsed kaalumised. Kõrgelennuliste heade lootustega ei opereerita. Inimesed, kes varemini maksivaid õppekavu luues avaldasid kaugele-ulatavaid uuendusi sisaldavaid mõtteid, on tegelikus töös näinud, et nad ei ole nende esialgsete oletuste puhul tarviliselt arvesse võtnud meie kooli olusid aja kui ka õpetajate, samuti varustuse suhtes. Ka õpilaste vastuvõtu ja aine omandamise võimeid on hinnatud liiga suureks. Ülaltähendatud kainenemise tulemusena rõhutati läbirääkimistel ühemeelselt, et algkoolis loodusloos ei ole võimalik ühiskonda käsitleda, ühiskonda tuleb vaadata kui üht aine valiku printsiipi teiste valikut juhtivate mõtete kõrval.

Näidati ka, et aasta-aega ei saa varemini rõhutatud ulatuses ainese käsitlemise järjekorra määramisel aluseks võtta. Nõuti õpetajale vabu käsi meetodi tarvitamisel — õppekava olgu vaba meetodilisest survest.

Viivad ju paljud teed Rooma! Geograafia koondamine keskkooli alama-tesse klassidesse oli elavate mõtteavalduste aineks. Puudutati selle juures üksikasjalisemalt üldise sisemise ainete koonduse vajadust. Näidati ka tee seesuguse sisemise koonduse teostamiseks õppekavade koostamisel. Käesoleva kongressi tuumaks olid alg- ja keskkooli õppekavad. Tehti rida juhtivaid ettepanekuid, mida uute kavade redigeerijad tingimata arvesse peavad võtma.

Teaduslik osa pakkus mõndagi uudist kuulajatele. Eriti tähtsad olid J. Piiperi esitatud mõtted inimese põlvnemisest, andes andmeid õpetaja enese ja õpilaste ilmavaate arendamiseks.

Kongress näitas rõhuga, missugune puudus lugemismaterjalist on loodusloo ja maateaduse alal. Suuremas osas koolides puuduvad isegi need raamatud, mis meie kirjanduseturul ilmunud sellel alal. Tuleks kõigiti hoolt kanda, et koolide raamatukogudes vastav kirjandus loodusloost ja maateadusest oleks esindatud. Tahetakse töökooli põhimõttel töötada, siis on selles sihis tähtsamaks sammuks õpilaste iseseisev kirjanduse lugemine aine alalt. Kongressi aruan-

netest paistis selgesti, et iseseisva töö põhimõte on leidnud meie koolides loodusloo ja maateaduse õpetuses tarvilist avaldust.

Kongressi kõrval korraldatud loodusloo ja maateaduse klassi näitus oleks võinud rohkem pakkuda. Äridest oli väljapanekuid K. o/ü. „Looduselt“ ja Dr. V. Sumbergi tervishoiuliste õppevahendite tööstuselt.

Ekskursioonidest ülikooli ja etnograafia muuseumidesse võtsid osa paljud kongressi liikmed.

Kongressil valitud toimkonnal seisab suur töö ees.

S. t. c. m.

Maa-asula vorm Kagu-Eestis.

J. Rumma.

(Järg).

Liiklemisteedega on hajakülas ühendus kaugelt parem kui erakelamute juures, kuigi ka siin esikohale kergib veel sagedasti parandamata ja sillutamata külavahetee, millel läbipääs porisemal aastaegadel veel raske. Nii on hajaküla levinud ka üle terve Kagu-Eesti, kuid iseloomulisemaks külavormiks on ta Otepää-Haanja kõrgustikule, kus võrdlemisi hõreda elamustamise kõrval, selle külavormi tekkimist soodustab veel lõpmata vaheldus ja rahutu pinnareljeef.

Väikesed kühmad ja kuplid, eraldatud kitsaste sulglohkudega, võivad mahutada omale sagedamini ühe või kahe talu põllud, mis on kuivemate lohkude põhja kaudu või kõrgendikkude laumaid nõlvu pidi seoses naabertalu põldudega. Sügavamad niisked lohud on tavalisemalt vallutatud puisniitudest või järvedest, kuna kõrgemal kõrgendikel ja nende järsemal nõlvel asuvad metsa-salud. Nii tekib see vaheldusrikas ja värviküllane maastikupilt, mis tuttav kõigile, kes rännanud Otepää ja Rõuge ümbruses, pilt, kus viljaväljad on tipitud metsatukkade ja -salude tümer helisusega ning sulutud lohkudesse hõbe-pindsete järvedega, mis hardumuseni võluvad turiste.

Paiguti on Haanja kõrgustikul üksikuile kõrgendikele asunud talude põllud üksteisest veel eraldatud, ning seal ei tunne rahvas ka küla nime. On aga põlluharimiseks kõlbuline kõrgendik pindalalt suurem, siis koondub sinna juba enam talusid, ning nii võivad tekkida väikesed sumbkülad, nagu näiteks Sirvaste — Otepää kihelkonnas, Otepää alev, Rõngu ja Kanepi alevik, Sulbi alevik, Plaksi, Püssa, Koke jne. kl-d Haanjas. Tavaliselt on neisse koondunud 5—6 talu.

Sumbkülaks nimetame asulat, kus elamud on asunud üksteisele niivõrt lähedale, et õued kokku puutuvad. Nende tekkimist põhjustab ühelt poolt tihedam asustus, teiselt poolt aga ka pinnareljeef ja ajaloolised olud.

Asustamise tiheduse mõju sumbkülade tekkimisele avaldub silmapaistvalt eriti viimasel ajal kujunenud alevite ja alevikkude juures, mis enamal juhusel sumbküla ilmelised. Nende kujunemise peale avaldavad veel mõju ka liiklemisteed. Tavalisemalt on kõik meie alevid ja alevikud moodustunud just teede ristil, ristlegu seal siis maanteed, või maanteed raudteega ja veeteega. Et niisugusele teeristile koondub rohkem elamuid, on endastmõistetav, sest kergem väljapääs liiklemissoodsale teele on

iga elamule tarviline, eriti tähtis aga mitmesugustele tööstuslikele ettevõtetele, käsitöölilisele ja äridele, kellele see on tähtsamaid olemi tingimusi. Need elamud moodustavad harilikumalt väga tähtsa osa sumbkülade elamuist.

Ainult taluelamuist koosnevad sumbkülad on pisikesed, mõneelamulised, nagu seda võime tähele panna Haanja kõrgustikul. Sumbkülade kujunemisele ja kasvamisele mõjuvad kaasa veel tulunduslikud tingimused. Suureneda võivad säärased sumbasulad, nagu seda näitab Kagu-Eesti alevikkude kasvamine, ainult siis, kui neil on küllalt jõukas ümbrustik, mis moodustaks alevikus olevaile ettevõtetele klientuuri, tarvitajaskonna. Nii avaldab Otepää ja Antsla alev, Räpina alevik jne. enam arenemisvõimeid kui Vööpsu alev, mille ümbruse elanikel puudub sama jõukas. Seetõttu ilmuvad seesugused sumbasulad ka teatud ümbrusele vaimlise ja tööstusliku keskusena. Omalt poolt avaldavad sumbkülad mõju ka liiklemisteile, olgu et sinnaviivate teede eest paremini hoolditakse, või et koguni uued teed sinna juhitakse. Üksikud sumbkülad esinevad Kagu-Eestis kahtlemata veel ajalooliste jäänustena sest ajast, mil küla väljad olid terve küla peale ühised. Talude ostuga lagunes suurem hulk neist küladest hajaküladeks. Kagu-Eestis umbkülaist mainitagu näitena Neemisküla Rannus.

Nii näeme sumbkülade tekkimise peale mõjuvad pinnareljeefi, asustamise tihedust, liiklemisteid, tulunduslikke ja ajaloolisi tingimusi. Pinnareljeef on ebasoodus sumbkülade tekkimisel Otepää-Haanja kõrgustikul, sellepärast kohtame neist siin ka ainult üksikuid pisisumbkülasiid 5—6 elamuga. Pea täiesti puuduvad sumbkülad aga Sangaste-Karula tasandikkude ja kühmade valdkonnas. Sumbkülade pea levimisala Kagu-Eestis on Põlva-Räpina ürgorgude ja lavakõrgendikkude valdkond. Kipastu, Lape-tukma, Neemisküla Rannu kihelkonnas, Lukeküla, Põlva, osalt Räpina alevik on kõik sumbkülad. Samuti leidub sumbkülasiid ka Setumaal, nagu Gorobische jt. Kuid palju tüübilisemaks külavormiks eelnimetatud lavakõrgendikele on haguküla, mis hoopis puudub

Kagu-Eesti teistes osades. See küla-vorm sarnaneb mõnes suhtes hajakülale, sest talude elamud asuvad ka siin õuedega üksteisest eemal. Kuid elamuist pole siin laiali pillutud korraldust, vaid asetsevad piki maanteed, kahel või ühelt pool seda, mõnisada meetrit sest eemal. Igat elamut seob maanteega õuete, mis mõnikord servatud puist. Nii saavutuvad ka siin samad soodustused, millest kõneldud hajaküla juures, kuid peale selle on siin kergesti kättesaadav ka paremini sillutatud maantee. Liiklemistee mõju selle külavormi tekkimisele on silmapaistev. Need külad on kujunenud ka kõik peale suuretee läbitõmbamise. Teiselt poolt esinevad hagukülad ikka neil aladel, kus pinnareljeef võrdlemisi lame, kus kaldenurgad ei küüni üle 1°. Sellepärast leidub seda külavormi peaaesjalikult ainult Põlva-Räpina lavakõrgendikel, kuna nad Otepää-Haanja kõrgustikul hoopis puuduvad ja tekkimisel on Sangaste-Karula tasandikel. Rahu pinnareljeef pillab elamuist korraldust laiali, või koondab neid ühele suuremale ja lamedamale kõrgendikule, kuna väheste kaldenurkadega lavadel, kus ka põhivesi lähedal, on tarviline valida elamu ase kõrgemale kohale, mida tavaliselt kasutab ka mantee. Seepärast leidub seda külavormi ka Põhja-Tartumaa lamedail vooreil ja ka Rõngu kihelk. lamedail vooreil Tooste, Raadomaa, Naha jt. külad Räpina kihelkonnas, Imste, Hammaste, Kõrvesilla jt. külad Võnnus ning mitmed külad Rannus, Puhjas ja Põlvas kuuluvad tüübilisemate hagukülade hulka.

Liiklemisteedega veel lähemalt seotud on ahelküla, ridaküla ja tänavküla. Neist hoopis haruldane on ridaküla, s. o. küla, kus elamud asetsevad teeäärst pidi reas üksteise kõrval. Seesugune küla on Rida küla Rannus. Sama harva kohatav on ahelküla, milles elamud asetsevad kahelt pool teel, teeääres, üksteisest eemal ja mitte vastamisi, nagu lüliid ahelas.

Kagu-Eesti eesti osale hoopis haruldane on ka tänavküla, milles elamud on koondunud kahelepoole teed vastamisi ja kõrva.

Eestlaste juures leiame sarnase küla ainult Verevi küla Rannus, seda iseloomulisem on ta Kagu-Eesti neile osadele,

kus elavad venelased, kelle juurest ta on siirdunud ka setude juure. Sellepärast levib see külavorm Setumaal ja Peipsi järve rannikul. Meerapalu, Pedaspää, Mehikoorma, Lobodka, Treski jt. külad on tänavkülad. Tõenäoliselt on tänavküdade tekkimine seotud osalt ka teatud tulunduslikkude oludega ja nimelt niinim. hingemaa süsteemiga. Seal, kus maid krunditakse, kaob see külavorm ka ja asemele tekib kas hajaküla või mõni muu asulavorm.

Võru liiklemisteist oleneva asendiga küla vormest on Kagu-Eestis nimetatavad veel tõstanduskülad, mille asend on seotud sulg- või avalohkudega. Esimese liigi juures, nimetame neid kaarküladeks, piiravad talude elamud kaares või koguni sööris mõnda sulglohu, mille põhjas võib asuda ka järv, teise juures, nimetame neid orgküladeks, — servaelamud aga orgusid kahelt või ühelt servalt, kuna põllud mõlemal juhusel asuvad elamutest teinepool. Seesugused tõstanduskülad on väga iseloomuliseks nähteks Põlva-Räpina ürgorgude ja lavakõrgendikkude valdkonnale. Orgude lammidel on tavaliselt niidud, kuna serval laiuvad põllud. Kahtlemata on niitude kui põldude kasutamine kergem ja kättesaadavam, kui elamu asetseb nende piirile, oru servale. Teisalt on siin kaasa aidanud ka see, et oru läheduses on kergemini kättesaadav vesi ja kergem valmistada ka kaeve. Seepärast servavad sarnaste külade read sagedasti pikkade maade peale ürgorge, voorte vahelisi kündorge või piiravad sulglohe, milles järv, niidud või koplid. See külavorm ei esine Otepää-Haanja

kõrgustikul vaid iseloomustab Põlva-Räpina lavakõrgendikke ja ürgorge, ning tuleb ette ka paari esindajana Sangaste Karula tasandikel ja nimelt Hargla aleviku ja Ala küla näol Mustjões.

Nagu eeltoodust selgub on elumustamise tihedus ja asulate-vorm Kagu-Eesti eriosades erisugune Sangaste-Karula tasandikele ja kühmadele, ta hõreda jõestiku ja suurte soostumisele kalduvate metsadega on omane erakelamu, Otepää-Haanja rahutumail suurkuppelkingel ja mägedel, kus tihe järvestik ja ojastik ning salumetsad, on valitsemas haja ja väike sumbküla ning Kagu nurgas ka tänavküla, kuna Põlva-Räpina lavad ta tihedate looklevate jõgedega ja laanemetsadega on iseloomustatud hagu ja tõstandusküladega ning kagu nurgas tänavküladega.

Eeltoodu näitab meile ka, millises tihedas seoses on üksikud maastiku tegurid — pinnavormid, veestik, taimkate, asulad j.n.e. omavahel. See on harmooniline pilt, nagu me seda näeme näiteks suure raudsõrestiksilla juures, kus iga üksik kruvi ja nee peab olema omal kohal ja kus ühe nende järelandmisel tekivad järelandmised ka teiste juures. Samuti ka maastikus. Üks tegurrühm ilmub teise tegurrühma funktsioonina ja kui muutub üks tegurrühm, peavad muutuma ka teised tegurid. Nende tegurrühmade ja nende vaheliste suhete selgitamine on maastiku uurimise tähtsam ülesanne. Kodumaa suhtes on seega tarvis asuda lähemale kodu-uurimisele, mis ainukeseks teeks, et selgitada kodumaa maastikke.

Lõpp.

Prantsuse koolioludest.

A. Veiderman'i muljed välismaade koolidest.

Prantsusmaa koolid on kinnised. Seaduses on keelatud võõraid isikuid kooli lasta ilma koolivõimude loata. Et mul läks korda prantsuse kooli näha, olen palju tänu võlgu Prantsuse esindajale Eestis mr. Dobler'ile, kes andis mulle kaasa soovitusel Prantsuse välisministeeriumi koolide osakonda „service des oeuvres francaises a l'étranger“. Selle direktor mr. Naggiar andis mulle võimaluse saada vastavad load.

See võtab kõik aega; mul läks kaduma üks nädal. Soovitan sellepärast neile, kes Prantsusmaale sõidavad, et näha sealseid kooli, juba aegsasti enne ärasõitu teha samme lubade saamiseks. Muidugi sünnib see Eesti saatkonna kaudu Pariisis.

Koolide valitsemine haridusministeeriumis on korraldatud järgmistesse osakondadesse, mille eesotsas seisab vastav direktor: 1) algkoolide osakond,

„direction de l'enseignement primaire“, 2) keskkoolide osakond, „direction de l'enseignement secondaire“, 3) tehniliste koolide sekretariaat, „sous-secretariat de l'enseignement technique“, ta töötab lähemas ühenduses kaub.-tööstusministeeriumiga ja 4) ülikoolide osakond, „direction de l'office des Universités“.

Koolide üldjärelvalve on *peainspektorite* käes; nad töötavad osakondade direktorite otsekohesel juhatusel. Lasteaedade või emakoolide tarvis on eri *naispeainspektressid*.

Kõrgem kollegiaalne asutus ministeeriumi juures on *ülem hariduse-nõukogu*, „conseil supérieur de l'instruction publique“, mis töötab ministri juhatusel ja koosneb 57 liikmest; neist on 43 ülikoolide, kesk- ja algkoolide valitud, 13 presidendi määratud, viimastest 3 eraõppeasutustest. Nõukogu liikmete volitused kestavad 4 aastat. Nõukogu võimkonda kuuluvad küsimused, mis puudutavad õpetust, õpetajaskonna õiguslikku ja distsiplinaarset olukorda. Esindajate valimine on kaunis keeruline. Näit. koosneb alghariduse esindajate valimiskogu järgmistest isikutest:

- 1) algkoolide peainspektorid,
- 2) Seine departemangu alghariduse direktor,
- 3) departemangude akadeemia-inspektorid,
- 4) alghariduse inspektorid,
- 5) õpetajate seminaride direktorid ja direktressid,
- 6) pea- ja departemangude emakoolide inspektressid,
- 7) Kõrgemate algkoolide direktorid ja direktressid,
- 8) õpetajad, kes on departemangu nõukogude liikmed.

Et nõukogu tuleb aastas 2 korda kokku, siis asendab teda n. n. „section permanente“, koosnev 15 liikmest; neist on 9 presidendi nimetatud ja 6 minister määrab nõukogu valitud liikmete hulgest.

Prantsusmaa jagatakse 17 ringkonda ehk *akadeemiasse* (17 akadeemiat). Iga akadeemia eesotsas seisab *rektor*, ministri asemik, tema on ühtlasi ka ülikooli kõrgem juht. Temale alluvad *akadeemia-inspektorid*.

Rektor teostab kõigi avalikkude ja eraõppeasutuste järelvalvet.

Vaatlerne üksikute *koolitüüpide korraldust*.

Algharidus-asutuste hulka kuuluvad emakoolid (*écoles maternelles*), algkoolid (*écoles primaires élémentaires*), kõrgemad algkoolid (*écoles primaires supérieures*), täienduskursused (*cours complémentaires*) ja õpetajate seminarid (*écoles normales*).

Akadeemia-inspektor on departemangus alghariduse eesotsas, ehkki algkooli õpetajaid määrab ametisse prefekt, teisi õpetajaid — rektor. Lähem järelvalve algkoolide üle kuulub algkoolide inspektorile (*inspecteur primaire*), tütarlaste emakoolide revidentideks võivad olla ka naisisikud.

Prefekti ja akadeemia-inspektori kõrval töötab kollegiaalne asutus „*departemangu-nõukogu*“ (conseil départemental). Ta koosneb järgmistest liikmetest:

prefekt, juhataja; akadeemia-inspektor, juhataja abi; õpetajate seminari direktor ja direktress; teised on 3 aasta peale valitud: 4 departemangu nõunikku, 2 algkoolide meesõpetajate valitud ja 2 algkoolide naisõpetajate valitud, 2 on eraõppeasutuste esindajaid, viimased võtavad osa ainult nende küsimuste arutamisest, mis puutuvad erakoolidesse. Minister määrab nõukogusse 2 algkooli inspektorit.

Nõukogu lahendab kõik algkoolide tüli- ja distsiplinaarküsimused ja valvab seaduste ning ministeeriumi korralduste täitmise järele ning hoolitseb koolitöö korralikkuse eest.

Lähemaiks koolide järelvalvajaiks valib departemangu nõukogu n. n. *kantooniesindajad* „*délégués cantonaux*“, lugupeetud kodanikkude hulgest, kes tunnevad erilist huvi kooliasja vastu. Palka need oma teenistuse eest ei saa. Nende esindajate koosolekuist võtavad osa ka algkoolide inspektorid; oma revideermiste tagajärgedest annavad nad aru departemangu nõukogule.

Kogukondade hariduse organiteks on *kogukonna koolinõukogu* „*commission scolaire municipale*“, tema eesotsas seisab kogukonna vanem, „*maire*“, (meil linnades „*linnapea*“) või tema abi; liikmeteks on algkoolide inspektor, kogukonna nõukogu valitud liikmed ja akadeemia-inspektori poolt nimetatud liige.

Komisjon teostab järevalvet koolisunduse järele; suurema rahatrahvi või aresti määramine koolisunduse mittemääramise eest kuulub aga kohtunikule koolikomisjoni ettekandel. Kogukonna vanemal „maire“il on kooli majandusliku ja tervisliku külje järevalve õigus oma kogukonnas.

Alghariduse korraldamise kulud on jaotatud riigi, departemangu ja kogukondade vahel.

Riik kannab kõigi õppejõudude palgad, ka õpetajate seminaride kasvandikkude ülalpidamise kulud. Departemangu kanda on õpetajate seminaride majanduslikud kulud (hooned, valgustus, küte, õppevahendid), nende õppejõududele korteri muretsemine, akadeemia-inspektori kantselei kulud ja korter. Ka maksab ta osa primaarkoolide inspektori palka.

Kogukondade peale on pandud kõigi algkoolide, lasteaedade, kõrgemate algkoolide ülalpidamine: hooned, valgustus, küte, puhastus ja korrashoid, õpilaste korterid, õppevahendid, välja arvatud õpetajate palgad.

Et võimaldada kooliskäimist vaestele õpilastele, on suuremal osal kogukondadel koolikassad (caisses des écoles); koolikassad saavad toetust riigilt, departemangult, kogukonnalt ja eraiskiult. Koolikassade toetusel saavad vaesed õpilased sooja toitu, riideid ja jalanõusid, ka tarvili õppevahendeid.

Prantsusmaa *koolihoonete* kohta on pandud maksma suured *nõudmised* juba 1887 a. Sel põhjusel on kõik koolimajad, mis on ehitatud pärast seda aega, väga avarad, valged ja õhurikkad.

Toon väljavõtte sellest määrusest.

Emakoolid. Koolikrunt 7 m² lapse kohta, kuid mitte alla 400 m², kaugel kõigist mürarikastest, mustust-tekitaajatest ja kardetavaist asutustest. Peab olema keldrikord, tõus esimesele korrale 3 madalat astet. Mingi muu asutus ei või tegutseda lasteaias. Ootesaal vanemaile. Tubade kõrgus 4 m. Üksed ei tohi avaneda otsekohe õue või tänavale. Ahjud olgu piiratud võredega, õhusiseseade, valgustus külje poolt. Köök. Peab olema sisemine õu, kaetud ja kinnine 0,80 m² õpilase kohta, selles pesemisriistad, käterätikud, puhkamiseks

asemed. Kooliõu 3 m² lapse kohta, mitte alla 150 m², liivaga kaetud, kuiv, puud ja põõsad. Väike aiake.

Siseseade: lauad 0,42—0,45 m kõrged, pingid 0,22 - 0,25 m kõrged; peeglid, mustad tahvlid, õpetaja laud jne.

Algkoolid. Koolikrunt 10 m² õpilase kohta, mitte alla 500 m². Aiaga piiratud. Mingit teistasutust ei tohi olla koolikrundil.

Keldrikorra kõrgus maapinnast 0,60 m. Maapind kallak, et vesi võiks alla jooksta. Ooteruum vanematele. Et tohi ühendust olla korteritega.

Klassis 50 kohta, 1,25 m² õpilaste kohta (meil 1,2 m²), toad 4 m kõrged (meil 4,5 m). Valgustus vasakune. Põrand parkett. Segakoolides peavad poisid istuma tüdrukutest lahus. Käsitöö tuba. Üle 4 kl. koolides veel joonistamistuba, riietehoiuruum, söögituba. Võimlemisruum kaetud, 1,25 m² õpilase kohta, pesemisriistad, võimlemisriistad. Kooli õu 5 m² mitte alla 200 m. õpilase kohta. Väljakäigukohad õues, nõnda et neid kerge näha.

Kõrgemas algkoolis on nõuded suuremad; peavad olema käsitööklassid, köögiklassid, põllutööosakonnas veel katsepõld.

Õppevahendeist on sunduslikud:

Emakoolides: mustad tahvlid (üks ruuduline), kivitahvlid lastele, Fröbeli mänguasjad, lugemise tabelid, vile, helihark jne.

Algkoolides: must tahvel, kriit, käsn, raamatukapp, meetrimõõdu tabelid, Prantsusmaa kaart, vahendid tütarlastele käsitöö õppimiseks.

Kõrgemas algkoolis: mustad tahvlid, raamatukapp, maakaardid, gloobus, meetrimõõtude kogu, füüsika, keemia riistad, loodusloo tabelid, joonistamise mudelid, poegl. ja tütarlaste käsitööriistad ja materjalid.

Riik annab toetust õppematerjalide ostmiseks, 1/3 koolikino sisseadmiseks. Samuti annab riik toetust koolimajade, korterite ja koolikrundi soetamiseks; selle toetuse summa alused on kindlasti seaduses fikseeritud.

Primaarhariduse aluseks on *emakoolid* ja *väikelaste klassid*. Neis õpivad lapsed 2 aastast kuni 6 eluaastani. Lastearv klassides on 25—50. Lapsed jagatakse arenemise järele kahte rühma.

Algkool jagatakse järgmistesse osadesse: ettevalmistuse osak., 1 a. kestusega, 6—7 a. last; algkursus 2 a. kestusega, 7—9 a. last.; keskkursus 2 " " 9—11 " " ; kõrgem kursus 2 " " 11—13 " " ; Kogusummas seega 7 aastat.

Kõik need osakonnad võivad töötada vähemais kohtades ühe õpetaja juhatusel.

Õppekavad. Emakoolide (lasteaegade) õppekavades on ette nähtud füüsilised harjutused, lauluga ühendatud mängud, meelte arendamine, joonistamine, lastejutustused ja rääkimisharjutused, ümbüruse vaatlemine, kõlbline kasvatus. Kõrgemas osas tulevad siia juure veel lugemine, kirjutamine ja arvutamise algharjutused.

Algkooli õppekavades leiame järgmisi aineid: 1) kõlbluse- ja kodanikuõpetus, 2) lugemine ja kirjutamine, 3) prantsuse keel, 4) arvutamine, 5) ajalugu ja maateadus, eriliselt Prantsusmaa, 6) asjade õpetus ja loodusteaduse algõpetus, 7) joonistamise, laulmise ja käsitöö elemendid, (maakoolides algteadmised) 8) võimlemine ja sõjaväelised harjutused.

Prantsusmaa algkoolidel kestab õpetus 5 päeva nädalas á 6 tundi, neljapäevad on vabad. Kolm tundi enne lõunat kell 8-st—11-ni ja peale lõunat kell 1-st—4-ni.

Õpetust ei jagata tundide järele, nagu see meil, vaid enne lõunat on töös 15-minutiline vaheaeg samuti ka peale lõunat.

Kõlbuse- ja kodanikuõpetusele pühendatakse iga päev töö algul $\frac{1}{4}$ tundi; lugemisele 10 tundi nädalas ettevalmistuskursusel, siis vähem, viimasel aastal $2\frac{1}{2}$ tundi; kirjutamisele $2\frac{1}{2}$ — $3\frac{1}{4}$ t.; prantsuse keelele $2\frac{1}{2}$ tundi ettevalmistuskursusel, pärastpoole 5—7 tundi; ajalugu ja geograafia puuduvad ettevalmistuskursusel, algavad algkursusel $2\frac{1}{2}$ —3 tunniga nädalas; arvutamist ja geometriat $2\frac{1}{2}$ —5 t. näd.; loodusteadust $1\frac{1}{4}$ — $2\frac{1}{2}$ t.; joonistamist 1 tund, käsitööd $1\frac{1}{2}$ —2 t.; laulmist $1\frac{1}{4}$ —1 tund; võimlemist 2 tundi; vaheaegadeks on 2— $1\frac{1}{5}$ tundi. Ka on väike lahkuminek tundide arvu õpilaste soo järele. Õpetaja käsiraamatutes on õige üksikasjaliselt välja töötatud tööjaotus.

Toon näite sarnasest jaotusest:

Ettevalmistuskursus, esmaspäev: kell 8— $\frac{1}{4}$ 9 moraali, kuni $\frac{3}{4}$ 9 lugemine, siis

kirjutamine ja prantsuse keel kuni $\frac{1}{2}$ 10-ni; 15-minutiline vaheaeg, pärast seda k. $9\frac{3}{4}$ — $10\frac{1}{4}$ arvutamine, $\frac{1}{2}$ t. lugeda ja $\frac{1}{4}$ tundi kirjutada kuni k. 11. Peale lõunat kella 1-st: lugemine, $\frac{1}{2}$ tundi käsitöö ja asjade õpetus kuni $2\frac{1}{2}$ -ni, veerandtunniline vaheaeg; siis lugemine, kirjutamine, laulmine.

Muidugi on tööjaotus väga keeruline klassides, kus õpivad mitme õppeaasta lapsed koos.

Õppekavades on väga põhjalikult ja laiaulatuslikult antud iga õppeaine kohta õpetussiht, õppeviis, meetod, juhatused ja vahendid.

Lähemalt võib tutvuda Prantsusmaa algkoolile õppekavadega, inspektor Lamont'i raamatus „La nouvelle organisation pédagogique des écoles primaires“, librairie Gedalge — Paris.

Ma kannan sellest raamatust ette, milline peab olema kool, milline õpetustöö?

Kool, millist me soovime, peab olema väliselt arhitektuuriline ja armas ehitus, õitseva aia ja valgusrikaste platside vahel. Sisemuses on külluses õhku ja valgust. Kooli rõõmust ilmet täiendab sisemiselt pedagoogide töö. Koolis valitseb ainult rõõmus töö. Tulevad maha kiskuda koolihooned, mis sarnanevad pimedaille vanglaile. Koolmeister (magister) valju ja kurja väljendusviisiga on ka endise aja pärandus. See ei tähenda, et tuleksid heita välja distsiplinaarsed korraldused. Kuid karistus muutugu erandiks, klassi atmosfäär olgu tõsine töö.

Töö muutub seda korralikumaks ja produktiivsemaks, mida elavam on õpetus. Igas tunnis, olgu see moraalioõpetus või grammatika, laulmine, ajalugu või looduslugu, tuleb tarvitada õpetusviise, mis teevad aine lapsele kõige rohkem kättesaadavaks, sisendades talle töövai- mustust, entusiasmi. Koolitöö siht pole õpilast lõbustada. Kuid me tahaksime, et õpilane töötaks lõbuga, sest et hea meeololu, lõbu on tähtsam abinõu tõsta õpilase isetegevust ja aktiveeti. See pole mitte passiivne lõbutunne, see on rõõm, millega on ühendatud iga vaba, teadliku töö aktiivsus, et teostada ilusat ideaali. See on rõõm, mida tunneb turist mäetipule tõustes; ronimine nõuab temalt küll palju jõudu, ta on väsitav,

kuid turist teab, et iga sammuga läheneb ta toredale väljavaatele. See, mida me soovime, pole mitte, et vähendada õpilase vaimlist tööd miinimumini, vaid vaimlisi jõudusid kasvatada sel teel, et õpilane teeb tööd rõõmuga. Kõik abinõud, mis teevad õpetuse konkreetseks, mis kutsuvad õpilase isetegevusele, mille abil läheme kergesti mängu juurest töö juure, kõik need loovad klassis vaimlise ja kõlblise õhkkonna, milleta ei saa olla juttu tööhuvist: uudishimu on ärganud, huvi on tõusnud; igaüks teeb huviga tööd, millest ta saab kasu. Meie ei soovita, et lastakse igaühte tegutseda tuju järele: kool ei ole mängusaal ja kool ei ole ka vangla. Kool on kool, see tähendab laste kogu, kes töötavad hea meelega enda kasvatamisel ühiselt, õpetaja juhatusel.

Rohkem õhku, rohkem vabadust ja elavust ja teinekord rohkem ka tööd! Me ootame rahvakoolilt, et ta kasvataks edasipüüdu, et töö oleks kokkukõlas ja distsiplineeritud, et töö oleks viljarikkam, et lapsed oleksid paremini kasvatatud, et kool arvestaks nende kalduvusi, et kõlbline kasvatus seisaks kõrgel koolis. Kool peab andma töötajaid, kodanikke, inimesi, kellel kõrged aated silmade ees, kes tõstavad isamaa head käekäiku, tema jõukust ja vägevust“.

Algkoolide juures töötavad mõnes kohas *täienduskursused*, „cours complementaires“; siin kestab õppus kaks aastat. Kursus kannab üldhariduslikku laadi, kuid tema juures võib korraldada erikursusi (tööstusliku, põllutöö, kaubanduse, majapidamise jne. iselaadiga, ajutisi kursusi, pühapäev kutsekursusi jne.).

Algkooli lõpetamine ei anna mingit õigust; et pääseda kõrgemasse algkooli või keskkooli, peab algkooli lõpetaja sooritama väljaspool kooli vastava eksami, mille rahuldaval sooritamisel antakse talle sellekohane tunnistus, „certificat d'études primaires“. Eksami komisjoni liikmeteks on: esimees—primaarkoolide inspektor, õpetajate seminari või kõrgema algkooli õppejõud ja algkooli õppejõud.

Ministeeriumi korralduses on eksami nõudmised üksikasjaliselt ette nähtud.

Õpetajad algkoolis on sellekohase kutsega, lõpetanud école normale, õpetajate seminari. Pariisis on ka ülikooli haridusega algkooli õpetajaid. Tundide arv nädalas on 30, see on, iga klassi tarvis oma õpetaja. Vanemais klassides on ka eriainete õpetajad laulmises, ka joonistamise tarvis mõnikord. Õpetaja palk, võrreldes elukallidusega, on väike. Algkooli õpetaja palk oli detsembri kuus 500 kuni 750 fr. kuus, peale selle maksetakse ellukallidusliku asukoha järele, Pariisis 100 fr. kuus, ja vähe ka korteriraha. Koolidirektorile maksetakse juhatamise eest kooli suuruse järele eritasu.

Kui võtame frangi kursiks 15 mk., siis on Prantsusmaa õpetajate palgad 25% kõrgemad kui meil. Elu on aga Pariisis üldse kallim kui meil. Minu viibimisel Pariisis detsembris oli parajasti ametnikkude ja õpetajate palga kõrgendamine arutusel; teatavasti määrati Briandi valitsusele suurem krediit selleks otstarbeks. Peab arvama, et prantsuse õpetajad praegu suuremat tasu saavad, kui detsembris.

Käisin Pariisis ka poeglase algkooli vaatamas, mis asub rue Dussoubs 42. Kool on väga suur, valgust ja õhku palju. Ruumid kõrged. Eriiетеhoiuruumid puuduvad, riided rippusid koridorides. Peale klassiruumide olid veel juhataja kabinett, klass puu- ja rauatöö tarvis, väga hästi sisseseadega varustatud joonistamisklass, viimane oli ka lauluklassiks.

Rekreatsiooniruum oli ka söögisaaiks, tarvitati ka võimlemisruumiks. Hari-likult võimeldakse vabas õhus, avaras asfalteeritud õues. Kooli juures on suur köök, kus vaesematele lastele antakse tasuta lõunat.

Keldrikorral oli suur tuschiruum, kogu klass võis end seal korraga pesta. Iga laps peseb ennast seal vähemalt üks kord nädalas, mõned pesevad sagedamini.

Käisin laulutunnis. Õpetaja pidi olema parem lauluõpetaja Pariisis. Kokkukõla oli hea, laul oli lüürilist laadi. (järgneb).

Schamelhout, Dr. G.: De volkeren van Europa en de strijd der nationaliteiten. Eerste Deel: Ras en volk, taal en staat het nationaliteitsbeginsel Litauers, Letten, Esten en Finnen.

Amsterdam, 1925. Nederlandse Bibliotheek onderleiding van L. Simons en Jhr. Dr. Nico van Suchtelen.

Lehitsenud ülalnimetatud raamatu lõpus olevat kirjanduslikkude allikate nimestikku, paistab silma kõige pealt see hämmastavalt väike raamatute arv, mis ilmunud Eesti üle võõras keeles. Kui siinsamas Leedut puudutavad 55 õige põhjalikku teost, Lätit 31 raamatut ja Soomet 52 teost, on Eesti kohta toodud ainult 18 allika nime ja nende seas enamus vähemad tööd, nagu H. Panteniuse Tartu saksa koolide ülevaade. Samuti vähe on ka pilte Eesti üle, kõigist 4 pilti — rahvariides mees ja naine, Vanemuine ja Pauluse kirik Tartus. On arusaadav et allikate vähesusest on tingitud ka Eesti ülevaate lühedus ja vähem täielikkus. Siit järeldame, et meie oleme liiga tagasihoidlikud endi tutvustamise välismaale. Ja seda mainib ka nimetatud teos, hinnates meid oma seismises töös kõrgemale kui naabreid lätlasti. On tervitatud seepärast iga teos, mis pilti annab meie püüetest ja elulolust, olgu tervitatud ka ülalnimetatud hollandikeelne teos, mis moodustab osa seeriast „Encyclopaedie in monographieën.“ See teos on meile seda vastu võetavam, et ta valgustab meie minevikku, võitlusi ja püüdeid enam-vähem erapooletult ja objektiivselt ning et tast helgib vastu soe osavõtt väikerahvaste saatusest. Sarnane osavõtt on võimalik ja omane ainult väikerahvastele, kelle puuduvad soovid teisi rahvaid rõhuda ja kasutada ja kes ise elavad alalise kartuses sarnase rõhumise eest.

Nagu näha raamatu nimest vaadeldakse siin Euroopa rahvaste rahvuslikke võitlusi üldse ja eriti Leedus, Lätis, Eestis ja Soomes. Sellekohane on ka teose distributsioon. Lühikeses (lhk. 9—14) sissejuhatuses määratakse, mida tuleb mõista rahvuse, raasi ja rahva mõiste all, edasi käsitellakse (lhk. 15—54) tõugude tunnuseid ja nende jagunevust

raasideks, esitades sealjuures vanemate autorite (Linné, Blumenbachi, Cuvier, St.-Hilaire, Huxley) jaotust ja tuues ka praeguses antropoloogias mõõduandvate autorite, nagu Topinard'i, Deniker ja Ripley jaotuse, nende juures lähemalt peatudes. Teine peatükk puudutab keelt kui rahvuse tunnust, ja kolmas peatükk Euroopa riikide, ja rahvaste teket ning arenemist. Edasi kirjeldatakse Leedu (95 leheküljel) Läti (73 leheküljel), Eesti (60 leheküljel ja Soome (75 leheküljel) rahvuslikku arenemist ja rahvuslikke võitlusi. Kõik nimetatud kirjutused põhjenevad uuemaile andmeile ning annavad neist maist ja rahvaist õige ümarmarguse ning ülevaatliku pildi, mis on küllaldane igale väijamaalasele esimeseks orientatsiooniks. Olgu toodud näitena eestlaste rahvuslikkude püüete ja iseseisvuse võitluste kirjeldus.

Eestlased on Soome-Ugri tõugu rahvas, kes on tulnud omale praegusele kodumaale 700—500 aastat enne Kr. Sakslaste maale tungimisel elasid nad kindlais majades, harisid põldu, küttisid ja kalastasid ning olid tüsedad merimehed. See oli sõjakas, töökas, kohuse-truu ning seltskonda armastav rahvas, kellele omane eriti suur luuleand, mis avaldub rohkearvulises lauludes. Sage-dasti leiame lauludes, mis tekkinud hiljem, ka teravat valitseva korra arvustust ja kibedat pilget. Kujukamaks näiteks 7 sajangut võõrast rõhumist kannatanud rahva eepilisest andmest on lugulaul „Kalevipoeg“.

Riigi piirid on toodud täpsed, samuti ka pindala ja rahvastiku arv. Rahvusliku koosseisu käsitlus põhjeneb 1922 a. üldrahvalugemisele, mille andmeid pildi selgitamiseks on võrreldud eelmiste rahvalugemiste andmetega. Neist paistab kõigepealt silma eestlaste % alaline tõus ja teiste rahvaste % vähenemine,

eriti on see silmapaistev sakslaste juures, kes vaatamata eestlastest-üleminejaist on väljasurev rahvas.

Edasi kirjeldatakse eestlaste usku iseseisvuse ajal ja ristiusu tulekut. Sakslasi iseloomustatakse K. v. Freymanni sõnadega („Der Geist der livländischen Kolonisation“) „Die Grausamheit wurde zum Prinzip und das Blutvergiessen geschah mit der Umständlichkeit und Sorgfalt einer notwendigen Verrichtung.“ Eestlaste iseseisvuse aega iseloomustades pole jäetud nimetamata ka Sig-tuna retket „de laatste „grootte daad“ der Estische zeeschuiers“. Ordu valitsusele järgneb Rootsi ja sellele Vene valitsus. Ordu valitsuse kohta olgu toodud järgmine iseloomustav lause „Deneu en Duitschers waren geen milde heerschers“. Parandusi ei suutnud tuua siin ka lühikese kestvuse tõttu Rootsi valitsus. Veneaegsed päris- ja teoorjused olid eriti julmad, see kajastub ka rahvalauludes. Need väljakannatamatud elutingimused viisid rahva Mahtra sõjani, mis leidnud nii elavat kujutamist naturalistliku kooli esindaja E. Vilde teoses.

Klerikaalsele saksa koolile järgnes 1886 a. venestus, mis eestlasile õpetajaile takistas kohta saada kodumaal, eriti keskkoolis, rääkimata, et emakeelkoolidest oli surutud välja. 1905 a. nõudis uusi õhvreid, kuna karistussalkadest võtsid vabatahtlikult osa ka kohalikud sakslased. Ometi ei suutnud panrussism, mille kujukamaks esindajaks oli omalajal vürst Sahhovskoi, lämbutada rahvaiseisvuse püüdeid ka poliitilise võimu järele ning peale 1905 a. näeme linnavalitsusi minevat juba eestlaste kätte. Jaan Poska, pärastine Eesti välisminister, oli esimene Eesti linnapea Tallinnas.

Edasi jätkub eesti kirjanduse arenemise jälgimine alates Läti Hendriku kroonikast ja *Liber census Daniae*'st ja tugenedes nimele nagu K. J. Peterson, A. Haava, K. E. Sööt, C. R. Jakobson, J. W. Jannsen, G. Suits j. t. Siis läheb mööda rida pilte iseseisvuse kindlustamispüüetest 1917. ja järgnevail aastail, okupatsioonist, sakslaste püüetest maad rahva protestidele vaatamata siduda Saksamaaga, Vabadussõjast, maa-reformist, eesti koolist ja vaenlastest vabastatud maa organiseerimistööst. Maa-reform on loetud möödapääsematuks ja õigustatuks ning võrreldud agraaroludega Limburgi maakonnas, kus vlaamid samuti kannatavad võõraste rõhumise all. Ka sakslaste kultuuriline töö on leidnud õige hinnangu „De kultuurarbeit der Duitschers in het Balticum heeft de bevolking niets gebaat . . . De Lijflandsche ridderschap heeft zich tegen de uitgave van een Estischen bijbel verzet . . . De Estophielen onder de Duitsche geestelijken en goedbezitters zijn steeds een kleine minderheid geweest“.

Puudutatud on ka enamlaste mässukatse 1. dets. 1924. — Eesti lipp on maadharivale rahvale väga kohane sümbol: „Het zwart is de aarde, het blauw de hemel en het wit het zonnelicht.“

Raamatule on ligilisatud ka 4 kaarti: euroopa raasside, leedu, läti ja eesti ning soome ja lääne-soome rahvaste levimiskaart.

Samalaadiline järjestus on ka teiste Ida-Läänemere ranniku riikide arenemise kirjeldus, kuid põhjalikum kui Eesti ülevaade.

Sarnaste teoste ilmumine on meie tutvustamiseks välismaal väga soovitatud.

J. Rumma.

Koolide revideerimisest.*)

A. T—i.

Koolinõunikudel on koolide õpetus- ja kasvatusviiside ja sihtide peale väga suur mõju, eriti maal, kus õpetajad elavad üksiksest kaugel ja õige harva

puutuvad üksiteisega kokku. Ka on koolides vähe õpetajaid, nii et omavaheline mõtete arutamine ja ühine seisukohavõtmine võimatu. Oodatakse koolinõu-

*) Anname ruumi sellele kirjatööle, mis tuleb tegelikult õpetajalt, kuna toimetusele on tulnud ka mujalt kaebusi koolinõunikude

tegevuse üle koolide revideerimisel ja instrueerimisel. Tuuakse ette järgmised tähtsamad puudused: 1) koolinõunikud ei erine palju

niku tulekut, ning viimane peab siis andma seletust ja juhatama. Kuid koolide revideerimistest ei saa minna vaikides mööda. Nii minu omad tähelepanekud kui ka õpetajatelt saadud teated on ettetoodavate asjaolude põhjenduseks.

Esimeseks suuremaks puuduseks, mille all õpetajad sageli kannatavad, on asjaolu, et koolinõunikud panevad *pearõhu ainele, mis nende oma eriala, ja tungivad seal isegi liigpeensusesse*. Ning mida paremini õpilased on selles aines ette valmistatud, seda paremaks tunnustatakse kooli, ja teistele ainetele vaadatakse läbi sõrmede. Õpetajad, tahes kiitvat otsust saada, püüavad ka sellekohaselt õpilasi õpetada.

Teiseks puuduseks on see asjaolu, et kooli *kasvatustliku küljega kooli revideerimisel enamasti liig vähe tutvutakse*. Otsustatakse vaid mõne aluseta kuulujutu ja esialgse mulje järele.

Mõnele koolinõunikule näib *meeldivat õpilaste eluta olek*. Nii olla üks õpetaja koolinõunikult märkuse saanud õpilaste naeru eest vahetunnil, rõõmsa südamliku naeru eest, mis minu arva-

endistest inspektoritest, kuna nad peajasjalikult koole revideerivad, väga vähe aga või peaaegu sügugi ei instrueeri (soovitakse näha koolinõunikudelt eeskujulikke tunde); 2) panevad liig palju rõhku õpetuse materiaalsele küljele (didaktiline materialism); 3) on formalistid välise korra nõuetes, hinnates vähem kasvatustöö sisulisi väärtusi. Loodame, et kaebustes tähendatud asjaolud ei iseloomusta kogu meie koolinõunikude institutsiooni, vaid et nad on üksikuid erandeid. Võib olla, ei suudeta ka aru saada teineteisest õieti.

Toimetus.

tes peaks tekitama rõõmu iga kasvataja südames.

Ka *viibivad revidendid koolis väga lühikest aega*: mõne tunniga tahetakse kõike läbi katsuda, kõik klassid läbi ratsutada. Ei püüta saada kooli elust ja õpilaste arenemisest ülevaatlikku pilti, vaid võetakse mõni küsimus, tungitakse detailidesse — ja sellest revideerimisest saadud otsus on tihti vildak. Sarnane otsus mõjub valusalt õpetaja enesetundele, tekitab õigustatud nurinat ning halvab tööhimu.

Imelik paistab, et enamasti *just nendele ainetele pühendatakse vähe tähelepanu, mis õieti peaks olema kogu õpetuse keskkohaks, mis töökooli seisukohalt peaks seisma esimesel kohal*.

Revideerimisel loetakse õpilaste ainult rida küsimusi ette, *mida abstraktsemad ja shabloonilisemad vastused, seda parem on koolinõuniku otsus*. Täie õigusega tähendas üks õpetaja, kes oma oskuste poolest on üks tublimatest, minu teada, et *maa koolides ei saa loobuda tuupimisest, sest vastasel korral langeb kool koolinõuniku silmis tuntuvalt*.

Mõnes maakonnas *katsutakse koolivalitsust ta ametnikkudega ümbritseda kättesaamatu oreooliga*.

Ka *peaksid koolinõunikud omandama parema pedagoogilise hariduse*. Harilik aineõpetaja ei suuda koolinõuniku ülesannetest aru saada, iseäranis siis, kui ta on matemaatika-õpetaja.

Oleks soovitav, et ka mõned teised koolitegelased kirjeldatud küsimuste kohta avaldaksid oma arvamist.

Organisatsioonide teated.

Kursused õpetajale, kes soovivad omandada keskkooli lõputunnistuse.

E. Õ. L. kavatseb korraldada neile õpetajale, kes soovivad omandada keskkooli lõputunnistuse, pikemaajalised kursused. Neil kursustel tuleks töötada kahes osas: 1) hariliku koolitöö kõrval kodus selleks moodustatud eriteadlaste komisjoni kirjalikul juhtimisel, ja 2) suvevaheaegadel korraldatud kuuenädalistel kursustel, kus kontroleeritaks, täiendataks ja süvendataks praktiliste harjutuste kaudu talvejooksul omandatud teadmisi.

ritaks, täiendataks ja süvendataks praktiliste harjutuste kaudu talvejooksul omandatud teadmisi.

Kuna keskhariduse omandamine täiskasvanute õhtukeskkoolides nõuab seniste kogemuste järele vähemalt viis aastat, on arvata, et kursustest osavõtjal, töötades kodus, igapäevase töö kõrval, kaks tundi ja suvevaheajal 4-5 tundi, kuluks kursuste täielikuks lõpetamiseks 3—5 aastat.

Kursuste iseseisva töö juhtimiseks moodustab EÕL. edasiharimistoimkond eriteadlaste komisjoni, kelle ülesandeks:

1) anda ja parandada kirjalikke töid ja ülesandeid;

2) soovitada kirjandust, anda juhatusi ja seletusi läbivõetava materjali kohta.

Kui leidub küllaldane arv osavõtjaid, esineb EÕL. edasiharimistoimkond haridusministeeriumi ees sooviavaldusega:

1) toetada rahaliselt suvekursusi ja
2) lubada osavõtjatele sooritada lõpuksamud osakaupa.

Eriteadlaste komisjoni kulude katteks tuleb igal osavõtjalt maksta aastas 3000—4000 marka.

EÕL. edasiharimistoimkond palub õpetajaid, kes soovivad osa võtta tähendatud kursustest, saata oma sooviavaldused E. Õp. Liidule hiljemalt 15. maiks s. a. — eeldusega, et võimaluse korral algust teha kursustega juba eeloleval suvevaheajal.

Riigiteenijate ja õpetajate palgakõrgendamise

küsimuse otsustamine on jäetud III Riigikogu hooleks. Enne laialiminekut võttis II Riigikogu vastu *riigiteenijate, õpetajate ja koolinõunikkude ühekordse toetusraha seaduse*, mille järele õpetajaile 30. aprillil s. a. maksetakse riigi summadest kuupalk ühes perekonna abirahaga (terve kuu palga saavad kõik avalikkude koolide õpetajad, s. o. ka need, kes hariliku palga saavad ainult osaliselt riigikassast). Tähendatud seadusega kaotati ka *palgade liigitamine elukallidusraiooni järele*, nii et 1. aprillist peale hakkavad kõik õpetajad saama palka I elukallidusraiooni järele (s. o. vähemates linnades 5% ja maal 10% rohkem senisest palgamäärast). J. R.

Lääne-Nigula õpetajatepäev

peeti Oro 6-kl. algkooli ruumes 14. märtsil s. a. Osa võtsid 28 õp.

Õpetajatepäeva avas Ühingu esimees G. Spuhl. Juhatusse valiti õp. G. Spuhl ja A. Andrea, sekretariaati õp. J. Ulm, H. Niiler ja M. Grossfeldt.

Esimesena refereeris koolinõunik E. Enno ainel „Välis haridus ja õpe-

taja“. Referent toob ette, et enam jagu lapsi jäävad ainult 4-kl. algkooli haridusega, mis on poolik ja tuleks täiendada. Selleks tuleb õpetajail juba koolis äratada lastes huvi kirjanduse, kunsti ning seltskonna tegevuse vastu. Eriliselt tuleks hoolitseda selle eest, et õpilased, kooli lõpetades, ennast koondaksid viimase ümber. Õpetaja peab juba klassis õpilastest valmistama enesele tuge, neid tõmmates karskus-, lugemis-, õpperingidesse jne. Sellega saame omas ümbruskonnas arusaajaid ja teguvõimelisi inimesi.

Läbirääkimistel avaldati soovi, et 4-kl. algkool moodustataks ümber juba enne 1930 a. 6-kl., kuna 7 aastasel kooli-astuvad lapsed peale 4 kl. algkooli lõpetamist lähevad ellu liig noorelt ja puudulikkude teadmistega.

Teise referaadi „Kooli ülesannetest rahvusliku kasvatusel alal“ kandis ette L. O. L. esimees A. Kivi. Toonitades, et meie elame läbi aega, mis on saanud rahvale armsaks, — see on aeg, kus eesti rahvas saanud vabaks. Eesti rahvas on teinud suuri edusamme, kuid jääb soovida veel palju. Soovitab kõigile õpetajaile rohkem rõhku panna rahvuslikule kasvatusel. Koolitöös pakuvad selleks võimalusi — emakeele, kodumaa ajaloo, kodumaa maateaduse ja loodusloo tunnid. Tuleb asutada raamatukogusid, lugemisringe jne. ning püüda äratada huvi kirjanduse vastu.

L.-m. koolivalitsuse asjaajaja E. Sõer kõneleb „Kooli asjaajamisest“. Referent jaotas kooliasjaajamise 5-ossa: 1) kirjavahetus, 2) kirjade registreerimine, 3) raha-raamatute pidam., 4) inventari-raamatu pidam. ja 5) arhiiv.

L.-Nig. kirikuõp. B. Ederberg refereeris aine üle „Algkool ja usumission“. Kõneleja toonitas, et sõja järele on tekkinud uus ajajärk, mille iseäralduseks on: 1) kristlik rahvas taganeb omast usust; 2) paganlus on maad võtmas (! Toim.), 3) Jumala asemele seatakse troonile inimene. Kõik see põhjendab Einsteini teoorial: midagi ei ole absoluutset, midagi pole igavene, — seega on ka Jumal ainult ettekujutus. Järeldused sellest tulevad ilmsiks ka laste juures: — autoriteedi mittetunnustamine, selle eitamine, pühade tunnete

puudumine. Meie ajal valitseb koolis hulkade arvamine, puudub kiriklik kasvatus. Juba kooli tulles võtavad lapsed hulkade arvamise kaasa, kuna isiklikkus kaduma läheb. Usumõtete levitamine peaks rajatama suuremale alusele, selleks peavad ka õpetajad kaasa aitama. Koolis tuleks muuseas ka piiblit lugeda ja seletada.

Viimasena refereeris koolinõunik E. Enno ainel „Õpilaste analüüs“. Koolitöös maksab põhimõte, et meie peame õpilast tundma. Ilma selleta ei saa teda õieti kasvatada ega juhatada. Töökool tahab kasvatada loovaid, energilisi isikuid. Õpilaste igakülgeks tundmiseks peame tegema nende analüüsi. Analüüsi põhjal määratakse ära nende võimed. Eriti tuleks seda teha anormaalsete laste juures, et soovikorral võiks saata neid vastavasse kasvatus-asutusse. Selleks soovitas referent iga õpilase kohta eraldi täita H. Valma väljaantud isikuraamat“.

Aja puudusel jäi ära mitu referaati, näit. M. Torni ref. „Töökooli teostamisest meie oludes“ ja „Matem. õpetamisest algkoolis“, ning E. Enno ref. „Karskus ja kool“.

Igale referaadile järgnesid elavad läbirääkimised.

Naisõpetajate poolt korraldatud lõuna- ja õhtusöögid möödusid parimas meeleolus.

L. N. O. U. kroonik.

Viljandimaa õpetajatepäev

peeti 21. märtsil s. a. Viljandis, „Ugala“ teatri saalis. Koos ligi 100 õpetajat ja haridustegelast.

„Õpetajatepäeva avab Viljandimaa Õp. Liidu esimees A. Maramaa lühikese sissejuhatava kõnega.

Õpetajatepäeva juhatusse valitakse õpetajad M. Varrik, P. Rängel ja M. Raabe, sekretariaati A. Okelmann, J. Laane, J. Reinert, A. Kümnik, A. Laines, J. Veldemann ja L. Kuus.

Tervitusi ütlevad E. O. L. juhatuse poolt J. Rummo, Viljandi maak. kooliv. juh. H. Lauri, Pärnu maak. kooliv. juh. G. Maurer ja Viljandi linna kooliv. poolt koolinõunik M. Roots.

Õp. J. Muinaste soovitab omas referaadis „Õpetaja filosoofilisest haridu-

sest“ enam filosoofilist kultuuri. Referendi ettepanekul võetakse vastu järg. resolutsioon:

„Paluda haridusministeeriumi, et Tartu ülikooli juures korraldatavate õpetajate suvekursuste kavva võetaks filosoofilised ained: 1926 a. suvel — psühholoogia, loogika ja sissejuhatus filosoofiasse, 1927 a. suvel — filosoofia ajalugu, eetika ja teoreetiline pedagoogika“.

Pärnu maak. kooliv. juh. G. Maurer refereerib *järelkooli küsimusest*. Referent rõhutab vankumata järjekindluse tarvilikkust hariduspoliitikas ja noorsoo arendamises ning kasvatamises, soovitates järelkooli teostamist sundusliku algkooli lõpetajate jaoks ja järelkooli põhimõtete omaksvõtmist.

Referaadile järgnevad elavad läbirääkimised, mille järele võetakse vastu resolutsioon:

„Viljandimaa õpetajatepäev tunnistab järelkooli tarvilikuks ja soovitab selle teostamist“.

Et dr. T. Reimann, kelle poolt oli päevakorras ette nähtud kõne õpilaste ühistoitmisest, haigeks jäänud, kõneleb tema asemel Viljandimaa koolinõunik M. Raud *rahvuslikust kasvatuses*. Kõneleja rõhutab rahvustunde äratamise ja süvendamise ning isamaaarmastuse suurt tähtsust ja soovitab rahvuslikkude kangelaste austamist, lugupidamise äratamist oma rahva vastu ja kodumaa tundmaõppimist, eriti kodukohaurimist.

Läbirääkimistel soovitatakse pöörata tähelepanu esivanemate mälestustele, ajaloolistele materjalidele, rahvaluule kogumisele ja mõistetakse hukka rahvategelaste karikeerimine ja arvustamine sündsuseta viisil ajalehis.

Koduuurimise korraldamiseks otsustatakse valida 5-liikmeline toimkond, kuhu valitakse M. Raud, M. Raabe, A. Okelmann, J. Muinaste ja M. Elias.

E. O. Liidu juhatuse liige õp. J. Rummo kõneleb *õpetajate palgaküsimusest*. Kõneleja annab ülevaate sammudest, mis E. Õpet. Liit astunud õpetajate palga reguleerimise alal ja selgitab palgaredelit tabelite abil, soovitates, et edaspidi õpetajate palgad maksaks ainult riik.

Läbirääkimistel, mis õige elavad, leitakse, et palgaolude parandamise nõudmistel tuleb minna ühes riigiteenijatega.

Pärast läbirääkimisi võetakse vastu ühel häälel järgmised sooviavaldused:

1. Õpetajate palkade kõrgendamise nõudmistel tuleb minna ühes riigiteenijatega.

2. Tunnistada tarvilikuks, et kõikide avalikkude koolide õpetajate palgad maksaks ainult riik.

Õpetajatepäev lõpeb kell $\frac{1}{2}$ 7 õhtul.
A. Okelmann.

Välismailt.

Rahvusvaheline kasvatusteadete büroo

järele on olnud juba ammu tarvidus. Juba 1908 a. Londonis peetud esimesel rahvusvahelisel kõlblise kasvatus kongressil kaaluti niisuguse büroo tarvidust; mõne aja eest algatas küsimuse uuesti keegi härra Leaky Washingtonis. Nüüd teatatakse, et niisugune büroo on juba ellu kutsutud Genfis „Institut Jean-Jacques Rousseau“ (asut. 1912 a.) poolt, mis tegutseb juba mõnda aega edukalt. Büroo ülesandeks on: koguda ja levitada teateid kasvatusüsteemide ning tingimuste kohta kõigis riikides; algatada uurimusi ja teaduslikke ettevõtteid kasvatusel alal; kaasa aidata, et kõigi rahvaste noorsoos tekiks selge arusaamine rahvusvahelisest solidaarsusest. Teadusliku asutuse büroo seisab tõe ja valgustuse teenistuses kasvatusel alal. Büroo ei püüa kaitsta ühtki dogmat ja on täiesti erapooletu, niihästi rahvuse ja poliitika kui ka filosoofia ning usu suhtes. Büroo kutsub kaasa töötama kõiki kasvatustegelasi tema suurte ülesannete teostamisel. Olgu veel muide tähendatud, et büroo tarvitab kirjavahetuses ka esperantot.

Hillar Sakk.

Naisüliõpilaste arv Prantsusmaal

kasvab hoogsasti. Kümne aasta jooksul on naisüliõpilaste arv tõusnud natuke üle kahetuhandest (s. o $\frac{1}{13}$ -st meesõpilaste arvust) ligi kaheksa tuhandeni (meeste arvu $\frac{1}{4}$ -ni). Õppealad nende populaarsuse järjekorras toodud on kirjandus ning ajalugu filosoofiaga, arstiteadus, loodusteadused, õigusteadus, rohuteadus, kunst. Õpilaste arvu kasvu poolest 1914 a. saadik seisab rohuteadus esimesel kohal (21 korda 1914 a. õpi-

lastest rohkem); järgnevad: õigusteadus (11 korda), arstiteadus (4 k.), loodusteadus, — teisi palju vähem.

Ühenduses sellega olgu tähendatud, et prantsuse naisintelligentsi seas leidub ka tõsiseid vastaseid ühiskasvatusele (koedukatsioonile). Kirjatükk „Revue Universitaire“ (dets. 1925), mille autoriks naistegelane, väidab, et kuigi ühiskasvatusele leidub paremusi — temal olevat suur puudus — ta ei „kasvatavat“. Autori arvates õige kasvatus pühendab ennast ainult aadilisele ülesandele, — lapse „seesmise olu kujundamisele heaks meheks või naiseks“. See olevat eriti humanitaarteaduste kaudu kättesaadav, mis võivad avaldada suurt kasvatavat mõju poeg- ja tütarlaste lahus kasvatamisel, kuid mis ühel ajal käsitatult tütarlaste ning poeglaste suhtes vähe või kogunite mingit kasu ei saada. Kirjatükk juhib ühenduses eelmisega tähelepanu ka sündivuse vähenemisele Prantsusmaal.

„The Journal of Educ.“,
s. a. märtsi numbrist.

—hk.

Mahatma Gandhit — kasvatajana

kirjeldatakse Hispaania ajakirjas „Revista de Pedagogia“ (Aug. 1925). Gandhi eesmärk on olnud vabastada India Lääne mõjust ja talle tagasi anda kaotatud vaimuvabadus. Selleks on Gandhi avanud erilised koolid ja peale nende veel „preestrite seminari“ õpetajate ettevalmistamiseks. Poeglapsed astuvad sellesse seminari nelja aasta vanuses ja jäävad sinna 14 eluaastani. Kooliraha ei võeta. Kümme aastat viibivad nad seal internaadis ja ei puutu sel ajal kunagi kokku vanematega (kes peavad loobuma igast kontrollõigusest nende

kohta), elades ainult kooli ühiselu. Nad riietuvad lihtsalt, elavad lahjast taimetoidust ja neil ei ole suviseid ega muid „vaheaegu“, küll aga jäetakse neile vabandus kasutada poolteist päeva nädalas oma isikliku loova töö tarvis. Kolm kuud aastas veedetakse rännakuil mööda Indiat. — Nende õppekavas on hindu, sanskriti ja inglise keel (viimane, kui üks „survevalitsejate sõjariistadest“), ajalugu, maateadus, matemaatika ja talumajapidamine. Õpilased teevad palju tegemist käsitööga, eriti kangakudumisega. Neljateistkümnne aastane õpilane tohib kas tagasi minna oma vanemate juure või hakata õpetajaks. Viimasel juhusel annab ta neli pühat töötust: jääda vallaliseks, vaeseks, karskeks ning austada tõtt üle kõige. Ka kohustub ta hoiduma varastamisest ja tapmisest.

Nähtavasti on meil siin tegemist mingisuguse algupärase poliitiliste rahvajuhtide kasvatusasutusega, mis oma korraldusega meele tuletab jesuiitide ordu organisatsiooni ja tegevust.

—hk.

Militaristliku propaganda vastu

Austraalia kooles on Viktooria osariigi tööerakondlik haridusministeerium avaldanud ringkirja, millega keelatakse mahutada kooliraamatuisse ja -ajakirjadesse kirjatükke või luuletöid, mis ülistavad sõdu, lahinguid, sõjakangelasi.

—hk.

Õpilaste kirjavahetust

teiste maade noortega keelte õppimise elustamise otstarbel ning sõprussidemete sõlmimiseks mitmest rahvusest õpilaste vahel edendas enne ilmasõda silmapaistva eduga mitu suuremat võõraskeelte õpetajate seltsi Prantsus-, Inglis- ja Saksamaal.

Ilmasõja ajal jäi õpilaste kirjavahetus loomulikult soiku. Nüüd on suurim Inglismaa võõraskeelte õpetajate selts „The Modern Language Association“ asja korraldamise uuesti alustanud. Lähemaid teateid selles asjas annab h-ra Ch. Garnier, directeur du Musée Pédagogique (aadress: 41 rue Gay-Lussac, Paris V-e).

Õpilaste kinnitamist,

neile täieliku koolihariduse saamise kindlustamise mõttes vanemate surma puhul, soovitab lastevanemaile äsja Inglismaal — tuntud koolitegelaste toetusel — asutatud selts „The Educational Facilities Association“ (aadr.: St. Stephens House, London S. W. 1). Seltsi kavandite põhjal on niisugune kinnitamine võimalik ka kehvemail lastevanemail. Sealjuures ei kuuluks kinnitaja lapsevanem ei mingi arstlise järelevaatuse alla, ja makse tuleks kanda ainult lapse kooliskäimise ajal. Sureb lastevanem, olles näit. maksnud ühegi ainsa väikese jaomaksu, saab laps priikooli kuni kooli lõpetamiseni.

Näib, et ka meil niisuguse kinnitamise võimaluste loomine oleks soovitav ning teostatav.

Hillar Sakk.

Iiri vabariigi

valitsus võttis hiljuti vastu koolisunduse seaduse, mille põhjal lapsed 6—14 aastani on kohustatud koolis käima. Alla 10 aasta vanused lapsed võivad jääda koolist eemale, kui koolimaja asub üle 2 miili nende kodust. Üle 10 aasta vanuste laste kohta on see kaugus kindlaks määratud 3 miili peale.

Iiri vabariigis töötavas 5684 algkoolis õppis 1924 a. 369.491 õpilast (498.146 kooliealisena registreeritud lapsest). Iiri koolid on emakeelsed. Kuid rahvusliku koolistusteemi loomine põrkab esialgu igal sammul kokku raskustega, mis on tingitud asja uudsusest ja muust, — iiri keel on ikkagi veel võrdlemisi arenemata, puudub alles kohane kooli- ja muu kirjandus, tundub puudus iiri õppejõududest; rahvas seas valitseb pealegi teatav umbusaldus uute koolide vastu (just nagu meilgi, Eestis kooli rajamisaastail!). Mainitud raskusi aitavad muidugi võimalust mööda rahvas silmis suurendada inglismeelsed ringkonnad, kes unustada ei suuda „head vana aega“ (paralleelid meie maa oludega paari aasta eest jäägu lugejate tõmmata) ja püüavad naeruvääristada iiri kultuurpüüdeid igal heal puhul. — Õpetajate puudusest ülesaamiseks on valitsus korralduse

teinud, et igal õpetajal, kes pole saanud veel 40 aastat vanaks, tuleb teha iiri keele eksam. Mõne aja eest peet-

tud eksamitel tegi näit. mainitud eksami 2058 isikut (6514 hulgast).

Hillar Sahk.

Mitmesugust.

Teine üleriiklik kehalise kasvatuses kongress

peeti Eesti Spordiliidu kokkukutsel 8., 9. ja 10. aprillil s. a. Tallinnas (linna 21. algkooli ruumides, Raua t. 31). Osa võtsid kaitseväe, kaitseliidu, võimlemisõpetajate ja kehakultuuriliste organisatsioonide esindajad, kokku üle 100. Domineeriv enamus näis olevat sõjaväelastel.

Kongressi kava koosnes viiest osast:

- 1) kehaline kasvatus nais- ja meeskoolides,
- 2) kehaline kasvatus kaitseväes ja kaitseliidus,
- 3) kehaline kasvatus ülikoolis ja väljaspool kooli,
- 4) kehalise kasvatuses õpetajate ettevalmistus ja juhtivad organid ja
- 5) näitlikud kehaharjutused (demonstratsioonid).

Pikem kirjeldus lähemas numbris
E. M.

Õigekeelsuse harjutusi vajame!

K.

Ei saa vaikida, liiga tunduv on see puudus. Ei mõtle ühtegi olevat raamatut arvustada, sest kõik senised rajanevad „mõistatuste lahendamise meetodil“ ja harilikult on need mõistatused nii rasked (Fr. Puusepp), et nad käivad õpilasel üle jõu, tihti aga õpetajailgi. Peaks pisutki arvestama meie kooliolusid! Meil on harilikult õpetajal kaks klassi, ei saa siis kunagi kõiki tööd ära teha õpetaja kaasabil. — Autorid ja keeleteadlased! Miks ei taha teie anda raamatut, kus ei oleks mõistatusi, vaid kogu palasid, milles kõik keeleteadused käsitletud, alguses seaduse kokkuvõtte ja siis rida sõnu, kus eriti ei puuduks kõik üldreeglid erinevad, täielikult väljakirjutatud, vastavad kohad rasvaselt trükitud, raske- mad meeles pidada, korduvalt esinevad jne. —

Ei tarvitse olla mingisuguseid täiendusi! Kombineerida võidakse igal ajal, aga valmis materjali harjutamiseks on vaja, seniste abil võib vigade arv ainult suurened.

Kui ometi eelolevaks sügiseks saaks!

Kui sool tuimaks läheb...

Toimetusele on tulnud mitmelt poolt õpetajate eneste ringkondadest kaebusi paljude — eriti noorte — õpetajate ülalpidamise kohta. Kurdetakse, et õpetajad ei suutvat õpilasile olla heaks eeskujuks karskuses ja kasinuses. Olevat korduvalt ette tulnud juhtumused, et õpetajad ei häbenegi liikuda seltskonnas joobnud olekus. Kaebusi on ka nooremate naisõpetajate kohta, kes suitsetamises ja joomises püüdvat ahvida järele suure linna „daamidele“, milline teguviis äratavat suurt meelepaha lihtsas maainimeses.

On need pahed laialt aset leidnud, siis on see igatahes väga kurb nähtus. Joomine ja kõlbline lovevus näib meil üldse viimasel ajal hoogu võtvat. Õpetajad igatahes ei tohiks siin eeskujut anda.

Küsimus on liig tähtis, et sellele mitte reageerida. Õpetajad ise peaksid kohtadel seltsimehelikule arvustusele võtma ettetulevad väärnähtused, neist kõnelema oma kooli õpetajaskonnas ja õpetajate ühinguis.

Vaikida ei tohi meie. Asi ei puuduta mitte ainult üht või teist õpetajat, vaid tervet meie korporatsiooni. Ja kui muidu ei saa, siis heidame välja eneste hulgast isikud, kes on häbiks meie korporatsioonile ja kahjulikud meie noorsoole, meie rahvale.

Toimetus.

Kas oleme õigel teel?

Toimetusele on tulnud lugejaskonnalt kirju, milles juhitakse tähelepanu sellele, et meie laste ajakirjades leidub

luuletusi mis vähemalt väikestele kohas ei ole. Jutt on A. Simoni luuletusest „Lahinguväljalt“ (Noorte Punane Rist nr. 2 s. a.), mille neljas salm kõlab järgmiselt:

Isake, ei tee sull' häbi,

Tulen — oota mind.

Vaenlasest me lööme läbi,

Risti saab me rind,

Luuletust illustreerib pilt „Ilmutus“ — sõjamees täägiga.

Avaldatakse imestust, et sarnased asjad ilmuvad ajakirjas, mida haridusministeerium koolidele soovitanud põhjustel, et see tahab levitada „laiemates hulkades kõrgeks peetud aateid ja juhatada võrsuvat põlve“. Toimetus.

Tööstuskoolide juhatajate nõupidamise

kavatseb korraldada haridusministeerium käesoleva õppeaasta kevadises osas. Päevakorda võiksid tulla küsi-

mused nagu: tööstuskoolide tunni- ja õppekavad, tööstuskoolide seaduse põhjal antavate määruste eelnõud, instruksioonid kooli ja töökoja sisemise korra kohta, mõnes aines õpetajatepäeva või nädala korraldamine.

Kultuurkapitali asjus

vabariigi valitsus oma koosolekul 3. märtsil tegi ülesandeks haridusministri esitada määrus-eelnõu sihtkapitalide põhimääruse muutmise kohta. Räägiti ka, et kultuurkapitali nõukogu peaks vähendama kirjanikkude tööstipendiume 1.200.000 margani, ajakirjanikkude reisistipendiume 400.000 m. võrra ja kujutavate kunstnikkude stipendiume 800.000 marga võrra, nii et kokku jääks vabaks 2.700.000 mk., millest 1½ miljonit tuleks anda „Estooniale“ ja 1.200.000 kehakultuuri sihtkapitalile tõutervise tõstmiseks spordi abil.

Õpetajate töö- ja palgaoludest välismail.

J. R-o.

(J ä r g).

Inglismaa.

Nii on kõige madalam algkooli õpetaja palk — diplomita naisõpetajal, kes astub ametisse esimest aastat, I raioonis — 93 nltr., s. o. 167.400 Emk.*) aastas, või 13.500 m. kuus. Kõige kõrgem algk. õpetaja palk — diplomeeritud meesõpetaja IV raioonis, kõigi teenistusvanuse lisadega — saab aastas 400 nltr. s. o. 734.400 Emk., või 61.200 Emk. kuus. Kõige madalam algkooli juhataja palk on 204 nltr., s. o. 367.200 Emk. aastas, sellega 30.600 Emk. kuus, kõige kõrgem aga — 546 nltr. aastas, s. o. 81.900 Emk. kuus.

Kõige madalam kesk- (ja kutse-) kooli õpetaja palk (kutseta naisõpetaja provintsis) on 174 nltr. aastas, s. o. 17.700 Emk. kuus; kõige kõrgem kesk- (ja kutse-) kooliõpetaja palk (meesõpetaja Londonis, kõigi teenistusvanuse lisadega) — 528 nltr. aastas, s. o. 79.200 Emk. kuus.

Palkade vastavus elukallidusele? Nagu juba tähendatud sissejuhatuses, võime täpsemate andmete puudumisel ligikaudse ettekujutuse vastava maa elukallidusest saada sel teel, kui võrdleme teatava maa tööliste füüsilist elatismiinumumi (toitlus, riietus, korter j. m.) meie omaga. Londoni ühe meestöölise kuine minimaalne toiduratsioon maksis Londoni turuhindade järele möödunud aasta juulis 3050 Emk.; lisades sellele juure muude füüsiliste elutervete arvel 50%, saame ühe tööliste elatismiinumiks 6150 Emk. Meie meestöölise toidu-

ratsioon maksis läinud aastal Tallinnas keskmiselt 1942 Emk. (vaata Riigi stat. Keskbüroo väljaanne „Eesti tööliste büdjet 1925 a.“), elatismiinumum järjekulult ligikaudu 3684 Emk. Sellest näeme, et elukallidus Londonis on ligikaudu kaks korda suurem kui Tallinnas. Teiselt poolt näeme, et inglise algkooli õpetaja kõige madalam palk võrdub 2,2 Londoni tööliste elatismiinumumile, meil aga — 1,2 (5500:3684) Tallinna tööliste elatismiinumumile.

Töönorm. Töö algkoolides kestab aastas minimaalselt 40, maksimaalselt 44 nädalat, keskkoolides — 40 nädalat. Algkooli õpetaja on kohustatud andma nädalas 25 tundi, kesk- ja kutsekoolides „see arv võib olla vähem“ (National Union of Teachers'i sekretäri sõnade järele).

Rootsimaa.

Rootsis on avalikkude algkoolide ülalpidajaks omavalitsus riikliku toetusega, keskkoolide ülalpidajaks — riik koos omavalitsustega ja eraisikud, kutsekoolid on enamasti omavalitsuste ülalpidada. Algkoolides maksab riik 0,9 õpetajate palkadest; kõik muud kulud — ruumid, sisseseade, ülalpidamine, õpetajate korterid j. m. — kannab omavalitsus. Keskkoolides maksab riik õpetajate palgad tervelt, ruumid ja sisseseade annab harilikult omavalitsus, muud kulud kaetakse õppemaksust. Kutsekoolid, mis tunnustatud oma ülesandele vastavaks, saavad toetust õpetajate palkadeks iga antud tunni eest 1 kr. 67 öörist kuhi 3 kroonini, tingimusega, et riiklik toetus ei ole

*) Kursiga 1 naelsterling — 1800 Emk.

üle $\frac{2}{3}$ õpetaja tunnitastust, ja et õpetaja tunnitastu ei ole vähem kui kr. 2.75—4.50 ja veel õppevahendite muretsemiseks, $\frac{1}{2}$ kuni $\frac{2}{3}$ õppevahendite hinnast.

Algkooli õpetajate palgad. Algkooli meesõpetaja põhipalk on aastas 2100 krooni; sellele tuleb juure 5, 10 ja 15 teenistusaasta järele igakord 300 krooni ja elukalliduse lisa protsentuaalselt põhipalgale (1925 a. peale). Nii on algkooli meesõpetaja aastase palga kogusumma algastmel 2.825,80 krooni, ülemisel — 4 067,80 krooni. Peale selle saab algkooli meesõpetaja veel lisaks palgale kolmetoalise korteri ühes köögiga, ning kütte ja valgustuse.

Algkooli naisõpetaja põhipalk on 1.900 kr., teenistusvanuse lisad kolm korda iga nelja teenistusaasta järele — à 200 krooni. Ühes elukallidusega on naisõpetaja palga kogusumma aastas — algastmel 2.540,80 krooni, ülemisel 3.377,80 krooni; lisaks kahetoaline korter köögiga ning küte ja valgustus.

Väikelaste õpetajanna (kes õpetavad kahes alamas algkooli klassis) saavad põhipalka aastas 1.200 krooni, teenistusvanuse lisana (nagu eelmisedki) a 150 krooni; ühes elukalliduslisadega on nende palk algastmel — 1.610,40 krooni, ülemisel — 2 131,40 krooni, lisaks ühe-toaline korter köögiga, küte ja valgustus.

Keskooli õpetajate palgad. Keskooli õpetajaid liigitatakse: lektoriteks ja adjunktideks. *Meeslektor* saab põhipalgana 5.800 krooni aastas ja 500 krooni teenistusvanuse lisa iga nelja aasta tagant (kolm korda). *Meesadjunkt* — põhipalk 4 300 krooni, teenistusvanuselisa — 500 krooni (nagu eelminegi).

Naislektor: põhipalk 4.800 krooni, teenistusvanuse lisa — 400 krooni; *naisadjunkt* — põhipalk 3.600 krooni, teenistusvanuse lisa — 300 krooni. *Ajutise palgakõrgendusena* saavad lektorid aastas 1000 krooni, adjunktid — 900 kr. Peale selle maksetakse keskooli õpetajaile elukalliduse lisa keskmiselt 38%, arvatud põhipalgast ühes ajutise palgakõrgendusega. — Natuurtasusid keskooli õpetajaile ei anta.

Kutsekoolide õpetajad saavad tasu tundide pealt; kuna aga normaaltundide arvu kindlaksmääramine üksikute koolide erinevuse ja mitmekesise korralduse tõttu võimatu, on raske tuua lähemaid andmeid kutsekoolide õpetajate palganormide kohta.

Eesti markades oleks kõige madalam algkooli õpetaja palk (väikelaste õpetajanna algastmel) aastas 161.040 marka*), s. o. 13.400 marka kuus

Kõige kõrgem algkooli õpetaja palk (meesõpetaja kõigi teenistusvanuse lisadega) — aastas 406 780 marka, s. o. 33.900 marka (peale selle korter, küte ja valgustus). Kõige madalam keskkooli õpetaja palk (naisadjunkt algastmel — põhipalk 3500 k. + ajutine palgakõrgendus 900 krooni + elukalliduse lisa 1710 krooni = 6210 krooni) — 621000 marka, s. o. 51.750 marka.

Vastavus elukallidusele. Ühe meestöölise toiduratsiooni maksis möödunud aasta juulikuu hindade järele Stokholmis 5820 Emk.; järjekult tuleb elatismiinumiks võtta (nagu varemalt kokku lepitud) 11.640 Emk. — s. t., elu on Stokholmis ligi kolm korda kallim kui meil. Rootsi algkooli õpetaja kõige madalam palk oli kuus 13,420 + 2684 (korter, küte, valgustus, s. o. 20% palgast) = 16.104 Emk., võrdues 1,3 töölise elatismiinumile.

Töönorm. Õppetöö algkoolides kestab aastas 8 kuud ehk 34½ nädalat; mõnel juhusel pikendatakse õppetööd, kuid siis saab õpetaja lisatasu iga lisa kuu eest $\frac{1}{8}$ aastapalgast — Ülal tähendatud palga eest on õpetaja kohustatud andma nädalas: I klassis 24, II — 26, III — 28 ja IV—VII klassis — 30 tundi.

Keskoolides kestab õppetöö 39 nädalat; lektorid annavad nädalas 20—22 ja adjunktid — 24—28 tundi nädalas.

Kutsekoolide õppetöö kestvus vastab enam-vähem algkoolile.

*) Kursiga 1 kroon — 100 Emk.

Kroonika.

Dots. J. Annusson,

kes tegi hiljuti pikema reisi Ameerikasse sealsete koolilolude, eriti tehniliste õppeasutuste, tundmaõppimiseks*), on määratud vabariigi valitsuse poolt Eesti konsuliks Washingtoni. J. Annusson lahkuab kodumaalt maikuu esimestel päevadel.

Kuigi J. Annusson ei kavatse lahkuda *jäädavalt* kodumaalt ega ka koolitööst, on organiseeritud õpetajaskonnal ja kõigil ideelisel haridustegelasil ometi põhjust tunda tõsist kahju tema ajutisestki eemaldumisest. Ei ole ju meie kooliloomise ajajärk ja õpetajaskonna organiseerimistöö, millega nii lähe-

dalt seotud J. Annussoni nimi, veel kaugeltki lõpul. Meie hariduspoliitika ja koolikorralduse küsimuste ümber puhuvad veel praegugi mitmesugused tuuled, ja neid küsimusi endid hinnatakse sagedasti kõigilt muilt, kuid mitta alati pedagoogilisest vaatekohast. Vajame seepärast rohkem kui kunagi varem tegelasi, kel avaram vaade ja tänapäevast kaugemale kütüviv pilk, ausameelist ning egoismita teguvõimsust ja raugematut energiat — omadused, millega J. Annusson võitnud kogu organiseeritud õpetajaskonna ja eriti oma lähimate kaastöölise poolehoiu ja tõsise lugupidamise. — Soovime J. Annus-

sonile, õpetajaskonna kauaaegsele juhile ja end. „Kasvatuse“ toimetajale, kõige paremat edu temale antud uute ülesannete lahendamisel ja surume tõsise töömehe kätt jällenägemise lootuses ühise töö juures!
J. R-o.

Järgmistes „Kasvatuse“ numbris ilmub kokkuvõte J. Annussoni kõnedest Tall. Õp. Seltis Ameerika kooliolude üle. J. Annusson on lubanud saata ka edaspidi „Kasvatusele“ kirjutusi Ameerika koolist ja pedagoogilistest vooludest.

Toimetus.

Tallinna 1. kutseharidusepäev

peeti koolivalitsuse korraldusel 21. III. 26. Osa võtsid tuntumad kutseharidustegelased. Kõnedesid: J. Kiiwet kutsehariduse sihtjooned tööstus- ja majandusalal; A. Veiderman — millist laadi peaksid olema avalikkude algkoolide seadused ettenähtud täienduskoolid Tallinnas; K. Mauritz — suurtööstuse seisukoht kutseharidusküsimuses; E. Taska — elukutsetele valmistumine õppetöökodades ja meistrite juures; O. J. Kiesel — kaubandusliku erihariduse ülesanded ja selle teostamisvõimalused Tallinnas; dr. N. Sarv — kutsenõuandekohtade korraldamine; J. Annusson — kõrgem tehniline haridus ja kutsekoolide õpetajate ettevalmistus; V. Päts — kunsttööstuskoolid ja nende ülesanded; A. Varma — naise kutseharidus ja A. Kotkas — naine ja elukutse.

Kõnedele järgnesid selgitavad läbirääkimised ja lõppeks võeti vastu rida otsuseid ja soovivaldusi. Toome siin kokkuvõetult tähtsamad: Tööstusliku ametioskuse õppimine, millest suurem osa langeb õppimisele õpilastena tööstusettevõtteis, olgu sunduslikult seotud õppimisega täienduskutsekoolis.

Tuleb soodustada tööstureile õpilaste pidamist vastava seaduse ja erimääruste kaudu.

Tööstusõpilaste koolis (täienduskutsekoolis) käimist tuleb soovitada vanemaile töölistele.

Suuremate eriulesannetega tööstusettevõtete juure on soovitatav ellu kutsuda erilised tööstusõpilaste koolid (tööliste) ja õppetöökodad.

Kaubanduslikul alal tuleks asutada õhtukool kaubanduslike ettevõtete õpilasile ja teenijale, millest osavõtmine hiljem peaks kujunema sunduslikuks.

Kõigile kaubandus- ja tööstusõpilasile luua sunduslikud täienduskutsekoolid 3—4 aasta kestusega, mis annaksid õpilasile täiendavaid teoreetilisi ja praktilisi teadmisi.

Kutseharidusepäev tunnistab soovitavaks kutse- ja erikoolide koondamise; koondada tulevad a) kunsttööstuse, eri- ja täienduskutsekoolid b) kaubandusõpistud ja d) naiskutse alal tegutsevad eri- ja täienduskutsekoolid.

Tunnustada tarvilikuks, et noorsugu 14-18 a. oleks kontrolli all kutsehariduse omandamise suhtes.

Kaubandusliku erihariduse korraldus olgu järgmine: 1) kõrgem kaubanduslik haridus oleks korraldatud ülikoolis, 2) keskhariduse

alal töötaksid a) kommertsgümnaasiumid 5—6 õppeaastaga 3) õhtukursused laiemal kavaga 2-ke aastase kursusega täiskasvanuile, kel tarvilik algharidus, 4) äriteenijate koolid täienduskoolide alusel ja 5) üksikute ainete erikursused täiskasvanuile.

Tallinnas tuleb luua kaubateaduslik muuseum.

Kaubandus-tööstuskooljal tuleb luua erifond, millest antakse stipendiumeid ja ergutussumasid õpilasile.

Tunnustatakse tarvilikuks kutsenõuandekoha asutamine Tallinnas.

Naiskutsehariduse korraldusel arendatagu ainult naise hingelisele ja kehalisele konstruktsioonile vastavaid alu.

Naiskutsekooli juures korraldatagu eriaines täienduskursusi teadmiste värskendamiseks. Pandagu ametisse keskasutuse juures naisnõunikud.

Tarvilik on avada kõrgem sotsiaalhoolekandekool.

Tarvilik on, et Tallinna linnavalitsus saadaks kutseharidustegelasi välismaile tutvuma sealsete saavutustega sel alal.

Tuleks võtta kaalumisele otstarbekohaste ruumide ehitamine Tallinna naiskutsekoolile.

Komisjoni koolisiseseadete tervishoidlikkuse hindamiseks

moodustas tervishoiumuuseum. Komisjon võttis esimesena arutusele tervislike kooli-pinkide küsimuse ning otsustas korraldada sel alal lähemaid uurimisi. Komisjoni kuuluvad: G. Ollik, Dr. A. Schulzenberg, Dr. Dreulatt, prof. K. Rammul, E. Õpetajate Liidu esindajad direktor V. Treffner ja õp. Koch ja tervishoiumuuseumi juhataja Dr. V. Sumberg.

Tallinna keskraamatukogu esimene haru- raamatukogu

avati 8. aprillil s. a. Lõuna tän. nr. 17 Lutheri rahvamajas. Kogus on raamatuid üle 2000 köite.

Juudi kultuurnõukogu

valimised siseministeerium on määranud kindlaks 23.—25. mai peale. Valimisteks riik on jagatud 7 ringkonda.

Virumaa õpetajate suvekursusi

korraldab maakonnavalitsus ajaloos, kodaniku-teaduses, maateaduses ja, võimaluse puhul, usuõpetuses. Kursuste kestvus on 3 nädalat ja nad algavad juuli lõpul.

Nõupidamine kanbanduskoolide asjus

peeti aprilli keskel haridusnõunik Kiiveti korraldusel. Nõupidamisel tunnustati tarvilikuks juunikuul kokku kutsuda kaubanduskoolide juhatajate, samade koolide õpetajate ja kaubanduseriteadlaste konverents, millest võtaksid osa ka kommertskoolide esindajad.

Konverentsil püütakse teha ülevaade meie kaubandusliku erihariduse laadi kohta, vaadatakse läbi õppe- ja tunnikavad, arutatakse kaubandusettevõtete õpilaste ettevalmistamis-küsimust, kaubandusteadusliku muuseumi ja

kaubanduslike oskussõnade küsimust ja käsitellakse õpilaste praktilist ettevalmistust kaubanduskoolide kaudu.

Peetakse tarvilikuks, et kaubanduskool anaks ka praktilisi inimesi ühistegelisele asutu-

sile, tolli- ja raudteevalitsusele jne. Selleks vaja avada eri- või täiendusklassid.

Nõupidamisel esitatud sooviavaldused saadetakse kaubanduskoolidele, ja koolidel on võimalus algatada konverentsiks uusi küsimusi.

Määrusi, korraldusi, ametlikke teadaandeid.

Riigiametnikkude välispassi saamise kord (ha-mi ringkiri 18. III. 26 Nr. 1248). Politsei peavalitsuse passitoimkond teatab, et siseministri määruse järele 9. märtsist s. a. riigiametnikud ja teenijad, kes pöörduvad politsei peavalitsuse poole välispassi saamiseks, peavad esitama muuseuma oma ülemuse loa väljamaale sõiduks.

Suvikursused õpetaja praktika-aasta lõpetajaile 1926 a. (ha-mi ringkiri 1. IV. 26 Nr. 21168).

1. Kursused korraldatakse Läänemaa, Rakvere, Tartu ja Võru õpetajate seminarides 30. augustist 1. septembrini 1926, neile õpetaja kandidaatidele, kes lõpetasid tähendatud seminarid või aastased pedagoogilised kursused 1924 või 1925 a.

2. Õpetaja kandidaadid, kes lõpetasid Viljandi maakonna ja Pärnu aastased pedagoogilised kursused, võtavad osa kursustest ülalnimetatud seminaris oma valikul. Tallinna aastaste pedagoogiliste kursuste lõpetajad võtavad osa kursustest Tallinna õpetajate seminaris. Viljandi ja Pärnu pedag. kursuste lõpetajad peavad teatama oma soovist osa võtta hiljemalt 15. augustiks vastava seminarid juhatajale. Seminarides lõpetajad võtavad osa kursustest seminarides, kus nad kursuse lõpetanud.

3. Kursuste töö koosneb referaatidest (mitte üle kuue) ja õppetundidest seminarid või pedagoogiliste kursuste õpetajate poolt, praktika-aasta aruannete hindamisest.

4. Õpetaja kandidaatide poolt esitatavad praktika-aasta aruanded tulevad seada kokku järgmise kava järele: a) koolitöö üldine korraldus, b) kooli ruumid ja sisseseaded, d) õpilased, nende arenemine ja psüühilised iseärasused, d) õppeviisid, tegelikus õppetöös ette tulnud raskused, f) kool, lastevanemad, seltskond ja g) küsimused, mis aruandja soovib võtta kursustel selgitamisele. Aruanded peavad olema kirjutatud lühidalt, selgelt ja võimalikult põhjendatud faktiliste ja statistiliste andmetega. Aruanded tulevad saata vastava seminarid juhatajale hiljemalt 15. augustiks.

5. Ringkonna koolinõunik saadab oma arvamise kandidaadid töö kohta, viimase soovil, vastavale seminarid juhatajale samuti 15. aug.

6. Kursuste töödest võtavad osa kõik seminarid õpetajad seminarid pedagoogika nõukogu poolt kokku seatud kava järele, milline tuleb esitada ha-minist. teadmiseks hiljemalt 28. augustiks.

7. Kursuste tööde eest maksetakse tasu: a) referaatide eest 500 mk., õppetundide ja küsimuste arutamise eest õpetajaile, kes neist juhtivalt osa võtavad, lisatundide normi järele, aja eest, mis nad töötavad üle oma seminarid tööd tundide arv.

8. Praktika-aasta lõpetajaile teatavad kursuste korraldamisest koolivalitsused, kelle piirkonnas kandidaadid töötavad 1925/26 õppeaastal, saates neile aruande kava p. 4. järele.

Välismaale komandeerimise kitsendamine (ha-mi ringkiri 9. IV. 26 Nr. 1341). Vabariigi valitsuse otsuse põhjal 24. märtsist s. a. keelatakse riigiasutusele isikute komandeerimine välismaale ülesannete täitmiseks, mida kohalik saatkondki võiks täita; lubatakse komandeerida ainult siis, kui ülesande täitmine saatkonna kaudu on võimatu.

Raamatute soovitamise (ha-mi ringkiri 12. IV. 26 Nr. 21252). Ha-mi kooliraamatute komisjon otsustas soovitada järgmisi raamatuid: J. Kapp ja J. Järve... *Usuõpetuse lugemik* algkoolidele I õppeaasta — *õpetajaile käsiraamatuks*. — Eesti K.-ü. „Postimees“, Tartus 1924. Soovituks kestvus on kuus aastat.

Tingimisi soovitada:

1. Ed. Tennmann... „Tõusvale usule“, usuõpetuse lugemik I ja II õppeaasta — *käsiraamatuks õpetajaile*. K.-ü. „Loodus“ Tartus 1924.

2. „Loovale usule“, usuõpetuse käsiraamat lugemismaterjaliga algkoolidele III õppeaasta — 1924 a. ja IV õppeaasta 1925 — *käsiraamatuks õpetajaile*. K.-ü. „Loodus“ Tartus.

3. J. Stein ja H. Vachmann.. Saksa keele grammatika II, süntaks. Autorite kirjastus Tallinnas 1925.

4. A. Jaanvärk. „Солнышко“. Первая после букваря книга для чтения. Издание 2-ое. K.-ü. „Kool“ Tallinnas 1923.

Uus korraldus õpilaste vastuvõtmise kohta hoolekandekooli (ha-mi ringkiri 12. IV. Nr. 21204). Riigi hoolekandekooli on sattunud mõned õpilased, kes kohtu all, kuigi nende vastuvõtt on keelatud hoolekandekooli ajutise määruse § 15. märkuse p. 2 põhjal. Niisugune asjaolu on tekinud sellest, et vastuvõtmise ettepanekuis puudusid andmed kohtulikule vastutusele võtmise kohta.

Sellaste sekelduste ärahoidmiseks ha-mi kooliosakond palub selgitada koolivalitsusi igal üksikul juhusel, kui tahetakse paigutada õpilane hoolekandekooli, kas ta mitte kuritegevuse pärast pole võetud kohtulikule vastutusele. Jaataval korral koolivalitsusel tuleb loobuda ettepanekust, sest niisugusel juhusel last ei saa võtta hoolekandekooli. Ettepanekule võib käigu anda, kui selgub, et laps pole võetud kohtulikule vastutusele, juure lisades sellekohane öiendus.

Saadetagu karidusministeeriumile, krediidi nõuded õpetajaile ühekordseks toetuseks (ha-mi ringkiri 13. IV. 26 Nr. 51155). Ha-mium palub esitada kõiki alluavad riigiasutusi ja koolivalitsusi kre-

diidi nõuded vastavalt Riigikogu poolt 26. III. 26 (R. T. Nr. 31 — 1926 a.) vastu võetud riigiametnikkude ja teenijate ühekorde palgalisa ja palgaseaduse muutmise seadusele 23-daks aprilliks s. a. Riigiasutusil nõudeis äratähendada täpsed summad eelarve § 1, § 3-a ja § 9-f järele, silmas pidades 1926 a. 26. märtsi seaduse § 1, 6 ja 7 nõudeid. Aluseks võtta aprilli kuu palk.

Maakonna ja linnakoolivalitsusile samuti ära tähendada täpsed summad:

1) avalikkude kes- ja kutsekoolide õppejõudude palgad;

2) samade koolide õppejõudude laste abiraha seaduse § 3. tähendatud normide järele (R. T. Nr I/2 — 1923 a.);

3) avalikkude algkoolide õppejõudude palgad;

4) samade koolide õppejõudude laste abiraha perekonna abiraha seaduse § 3 tähendatud normide järele;

5) koolinõunikkude palgad.

Nõuete kokkuseadmisel silmas pidada 1926 a. märtsi seaduse §§ 1, 6 ja 7 nõudeid. Avalikkude koolide õppejõudude palgad tulevad võtta tervelt, arvesse võttes tundide arvu, samuti koolinõunikkude terve kuu palk.

Karskustundide korraldamine 30. aprillil (hami ringkiri 30. IV. 26 Nr. 21253). Eesti õpetajate karskuskasvatustööd palvel haridusministeerium on lubanud tarvitada kõigis koolides 30. aprillil s. a. kolm viimast tundi karskustundide korraldamiseks. Ka on lubatud tähtsatud liidule karskustöö tähtsuse selgitamiseks korraldada koolides 1. mail s. a. lastevanemate koosolekuid.

Uusi raamatuid.

Joh. Käis. *Minu kodukoha looduse elust.* Loodusesõbra vaatlusvihk nr. 1. Võru õpetajate seminari väljaanne 1925 a. Hind 30 marka.

„ *Elu kodukoha looduseühiskondades.* Loodusesõbra vaatlusvihk nr. 2. Võru õpetajate seminari väljaanne 1926 a. Hind 25 marka.

„ *Missugust ilma homme oodata?* Loodusesõbra vaatlusv. nr. 3. Võru õpetajate seminari väljaanne 1926 a. Hind 20 marka.

„ *Ilmavaatlused.* Loodusesõbra vaatlusvihk nr. 4. Võru õpet. seminari väljaanne 1926 a. Hind 20 marka.

H. Valma. *Paranduskasvatustöö põhijooned.* Eesti kirj.-üh. „Postimees“ Tartus 1926 a. Hind 50 marka.

Helene Oikkonen, *Kangakudumise õpetus.* Tallinna Eesti kirj.-üh. 1926 a. Hind 250 m.

Julius Oengo. *Tahkuna.* Luuletused. Tallinna Eesti kirj.-üh. 1926 a. Hind 100 marka.

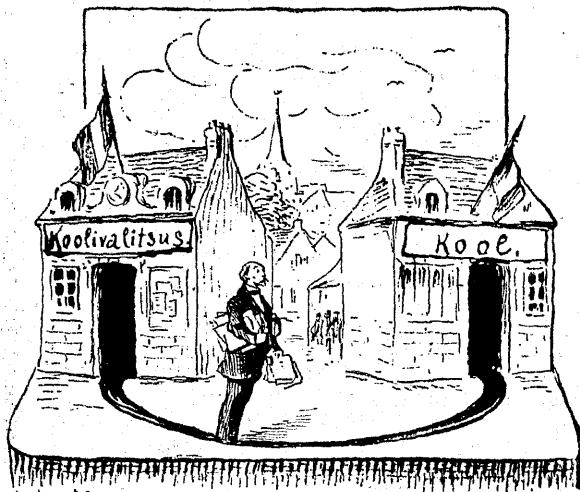
ÕIENDUS.

„Kasvatuses“ nr. 2. 1926 a. Loodusloo- ja maateaduseõpetajate kongressi kirjelduses lehekülj nr. 34 on ladumisel vahele jäänud „Peale A. Audova ettekannet järgnes A. Tamme-kann'i referaat „Geograafia suhted teiste ainetega, mille täielikult avaldame käesolevas numbris lhk. nr. 38“. Samuti on kongressi juhatuse nimede seast ladumisel välja jäänud juhataja J. Rumma.

PRANTSUSE KARIKATUURE KOOLIST (des „Métivet“ L'Album).

Kohandustega meie oludele.

Kas kasvataja või kantseleiametnik?

Koolijuhataja: Seni loeme ja õmbleme ringkirju ning kirjutame aruandeid kasvatusööst — ei tea, millal aega antakse kasvatusöö enese tegemiseks?

Praegused õppekavad õpilase seisukohalt.

... tuleb ikka ema appi võtta, muidu enam ei jõua ...

Vastutav toimetaja: Ernst Martinson.

Väljaandja: Eesti Õpetajate Liit.

J. Zimmermann'i trükkkoda Tallinnas, Lühike jalg 4.

Kasvatusteaduslik ajakiri

„KASVATUS“

ilmub Eesti Õpetajate Liidu väljaandel 1926. a.
igal kuul kahe suure trükipoogna suuruses.

Sisult tahab „Kasvatus“ kinni pidada võetud sihtjoonest: panna pearõhk pedagoogiliste, meetodiliste ja tegelikkude koolielu küsimuste lahendamisele.

„Kasvatuse“ kaastöolisteks on meie silmapaistvamad koolimehed ja teised haridustegelased.

„Kasvatuse“ tellimishind on:

aastas 500 marka, poolaastas 250 marka, üksiknumber 50 marka.

Tellimisi võtavad vastu kõik postkontorid. Üksikud numbrid saadaval paremais raamatukauplusis.

Endiste aastakäikude hind (kerges köites):

1919. a. — 120 mk., 1920. a. — 350 mk., 1921. a. — 450 mk., 1922. a. — 450 m.

1923. a. 450 mk., 1924. a. 450 mk., 1925. a. 450 mk.

Suuremal arvul tellijaile 25—30% hinnaalandust.

Eesti Õpetajate Liidu kirjastusel on ilmunud ja saada igast raamatukaupl.

Vaateõpetus ehk kodulugu I. J. Kühneli järele tõlkinud K. Mihelson-Silde.

Vaateõpetus ehk kodulugu II. Ketty Mihelson-Silde.

Tarvilik koolivalitsustele! Asutava Kogu poolt 7. mail 1920 a. vastuvõetud.

Avalikkude algkoolide seadus.

Ühes vabariigi valitsuse poolt 17. sept 1920 a. vastuvõetud määrusega seaduse elluviimise kohta.

Riigikogu poolt 13. mail 1921 a. vastuvõetud

Õpetajate palgaseadus.

Uuemad voolud kasvatusteaduses, I. Sotsiaalpedagoogika ja individuaalpedagoogika. Prof. Hergeti järele J. Volt ja J—n.

Uus kool Belgias. A. Faria de Vasconcelos'i järele Prantsuse keelest M. Mihelson.

L a d u : Eesti Õpetajate Liidu büroos Tallinnas, Rataskaevu tän. 22. Kõnetraat 14-63.

Et „Kasvatusel“ lugejaid üle maa, on kulutustel otstarbekohasem paik „Kasvatuses“ eriti kirjastus-, kooli-, ning sporditarvete valmistusäridel ja raamatu- ning kirjastusmaterjalikauplustel, sest „Kasvatus“ viib nende äriteated otsekohe kõige püsivamaile tarvitajaile — kodumaa koolidele kõigis nurkades. Samuti leiavad — õpetajate valimiskoolutused „Kasvatuses“ kul õpetajaskonna häälekandjas kõige sündsama koha.

Kuulutuste hinnad: terve lehekülj—2000 m., 1/2 lehek.—1000 m., 1/4 lehk.—500 m., 1/8 lehek.—250 m. Õpetajate valimiste ja kohaotsimise kuulutused 1/8 lehek. suuruses — 200 mkr. Mitmekordselt kuulutajaile hinnaalandus.

„Kasvatuse“ toimetus ja talitus.

A a d r e s s : Tallinn, Rataskaevu t. 22, kõnetraat 14-63.

Eesti Õpetajate Liidu

väljaandel hakkas ilmuma 15. detsembrist 1925 aastal

noorsoo-ajakiri

NOORUSMAA

Noorusmaa pakub noorsoole valitud algupärast ja tõlke-ilkirjandust: novelle, romaane, näidendeid, luuletusi, tundes sellekaasas kirjanduslikke vaatlusi, biograafiaid, teateid, päevasündmusi jne.

Noorusmaa tutvustab noorsugu kunstilimaga, tundes kunsti-reproduksioone, joonistusi, teateid, vaatlusi ja andmeid kunstielust.

Noorusmaa toob valitud huvirikkaid illustreeritud populaar-teaduslikke kirjutusi kõigilt teadusaladelt.

Noorusmaa võtab osa ustava sõbrana noorsoo isetegevusest, enesemääramisest ja avaldusist.

Noorusmaa käsitleb kultuurilise tähtsusega päevasündmusi.

Noorusmaa pakub vaimurikast ajaviidet, mõttevahetust ja praktilisi õpetusi.

Noorusmaa on „Noorte vallaga“ avatud kõigile kasvavatele noortele.

Noorusmaale on lubanud kaastööd järgmised kirjanikud, kunstnikud, kooli- ja haridustegelased: H. Adamson, N. Andresen, J. Elango, A. Elango, A. Jürgenstein, E. Kuusik, J. Kuulberg, J. Kärner, M. Nurmik, N. Mei, M. Metsanurk, F. V. Mikkelsaar, J. Mändmets, N. Nurmisto, J. Parijõgi, E. Raadik, A. Rimmel, R. Roth, H. Roos, M. Sillaots, K. E. Sõöt, A. H. Tammsaare, P. Vallak, E. Vilde.

Toimetus: J. Käis, M. Laarman, E. Martinson, R. Reiman; vastutav toimetaja E. Martinson.

Noorusmaa ilmub esialgu 1 kord kuus, iga number 32 suurt lehekülge
Tellimishind: Poolaastas 100 mrk., üksiknumber 20 mrk.

Toimetus ja talitus: Tallinna, Rataskaevu 22. Kõnetr. 14-63.